

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**MUSTAFA ORAKÇI'NIN “ÜNLÜLERLE BİR GÜN” KİTAP DİZİSİNİN SÖZ
VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Mehmet METİN
ORCID: 0000-0003-0778-607X

Danışman
Doç. Dr. Dilek CERAN
ORCID: 0000-0001-9010-0619

Konya – 2022

ÖN SÖZ

Bir milletin kültürü, tarihi ve yaşam tarzını o milletin söz varlığına bakarak öğrenebiliriz. Köklü bir tarihe sahip olan dilimizin de zengin bir söz varlığı sistemi vardır. Dilimizin güzelliklerinin yansıtılacağı nitelikli çocuk edebiyatı eserlerinde de, çocukların anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesi için zengin söz varlığı öğelerine yeterince yer verilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, Mustafa Orakçı'ya ait “Ünlülerle Bir Gün” isimli kitap dizisinde yer alan ilk 10 çocuk kitabının söz varlığı unsurları açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımlar yer almaktadır.

İkinci bölüm alan yazın kısmından oluşmaktadır. Bu bölümde söz varlığının tanımı yapılmış ve söz varlığı öğeleri açıklanmıştır. Ardından söz varlığı kapsamına giren çalışmalar ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde araştırmanın yöntem kısmı açıklanmıştır. Araştırmanın modeli, evren ve örneklemi, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde çalışmaya ait bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgular, her bir eser için sıklık tablosu oluşturularak verilmiştir.

Beşinci bölümde tartışma, sonuçlar ve öneriler yer almaktadır.

Yüksek lisans eğitimi sürecinde güvenini ve desteğini benden esirgemeyen kıymetli danışmanım Doç. Dr. Dilek Ceran'a ve beni destekleyen aileme teşekkürlerimi sunarım. Tez sürecinde zaman zaman fikirlerine başvurduğum meslektaşım Hakan Balcı'ya da teşekkür ederim.

Mehmet METİN

Şubat 2022

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
KISALTMALAR.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Varsayımlar	4
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. Tanımlar	4
2. ALAN YAZIN.....	6
2.1. Söz Varlığı.....	6
2.1.1. Söz varlığı unsurları	7
2.2 Söz Varlığı İle İlgili Yapılmış Çalışmalar.....	17
2.2.1 Tezler.....	17
2.2.2 Makaleler.....	20
2.3 Mustafa Orakçı Üzerine Yapılmış Çalışmalar	21
3. YÖNTEM.....	22
3.1. Araştırmanın Modeli	22
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	22
3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri	22
3.4. Verilerin Toplanması.....	23
3.5. Verilerin Analizi.....	23
4. BULGULAR	25
4.1 “Barbaros’la Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular	25
4.2 “Evliya Çelebi’yle Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular.....	32
4.3 “Fatih’le Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular	37
4.4 “Hezarfen’le Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular	42
4.5 “İbni Sina’yla Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular	46

4.6 “Mehmet Akif’le Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular	52
4.7 “Mevlana’yla Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular.....	59
4.8 “Mimar Sinan’la Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular.....	64
4.9 “Piri Reis’le Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular.....	72
4.10 “Yunus Emre’yle Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular	78
4.11 Mustafa Orakçı’nın İncelenen Tüm Eserlerindeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular..	83
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	85
5.1. Tartışma.....	85
5.2. Sonuç	88
5.3. Öneriler.....	91
KAYNAKLAR.....	92
EKLER.....	95
EK-1 İNCELENEN HİKÂYELERİN LİSTESİ	95

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Mustafa Orakçı'nın "Ünlülerle Bir Gün" Kitap Dizisinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam 95 sayfalık kısmına ilişkin, 11/02/2022 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %23 olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

11/02/2022

Mehmet METİN

Doç. Dr. Dilek CERAN

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

11/02/2022

Mehmet METİN

KISALTMALAR

f. : Frekans

s. : Sayfa

TDK : Türk Dil Kurumu

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

MUSTAFA ORAKÇI’NIN “ÜNLÜLERLE BİR GÜN” KİTAP DİZİSİNİN SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mehmet METİN

Bu çalışmanın amacı, Mustafa Orakçı’nın “Ünlülerle Bir Gün” isimli kitap dizisinde yer alan ilk 10 kitabın söz varlığı unsurlarını tespit etmektir. Araştırma nitel bir çalışmadır. Çalışmada, betimsel bir araştırma yöntemi olan ve var olan bir durumu olduğu gibi ortaya koymayı amaçlayan tarama modeli kullanılmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde, söz varlığının tanımı yapılmış ve söz varlığının içerdiği ögeler tanıtılarak Türkçe öğretimi bağlamında kavramsal çerçeve çizilmiştir. Ardından konu ile ilgili yapılmış farklı araştırmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemine ve uygulama sürecine detaylarıyla yer verilmiştir. Dördüncü bölümde her bir eserin incelenmesi sonucu elde edilen bulgular ve bu bulguların yorumlanması yer almaktadır. Son bölümde ise araştırmamızda elde edilen bulgular ile farklı araştırma bulguları karşılaştırılıp tartışılmış, genel bir sonuca varılmış ve bu sonuçlara bağlı olarak birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmanın çalışma materyallerini, Mustafa Orakçı tarafından yazılan, Barbaros’la Bir Gün, Evliya Çelebi’yle Bir Gün, Fatih’le Bir Gün, Hezarfen’le Bir Gün, İbni Sina’yla Bir Gün, Mehmet Akif’le Bir Gün, Mevlana’yla Bir Gün, Mimar Sinan’la Bir Gün, Piri Reis’le Bir Gün, Yunus Emre’yle Bir Gün isimli eserler oluşturmaktadır. Araştırmada, incelemeye alınan söz varlığı unsurları; atasözleri, deyimler, ikilemeler, terimler, kalıp sözler, yansıma sözcükler, yabancı sözcükler, argo sözler, kalıplaşmış sözcükler ve doldurma sözler olarak belirlenmiştir. Eserlerde incelenen bu söz varlığına ait unsurların oluşturduğu veriler doküman incelemesi tekniği ile bulunmuştur. Doküman incelemesi sonucunda elde edilen verilerin çözümlenmesinde ise “kategorisel içerik analizi yöntemi” kullanılmıştır. Her kitap önce ayrı ayrı incelenmiş ve eserlerde kullanılan söz varlığına ait ögeler kendi içinde kategorilendirilmiştir. Daha sonra tüm eserlerdeki dilsel ögelerin sayısal değeri tek bir tabloda verilmiştir.

Çalışma sonucunda Mustafa Orakçı’nın eserlerinde çeşitli söz varlığı unsurlarına yer verdiği tespit edilmiştir. Bu söz varlığı unsurları arasında deyimlerin geniş yer tuttuğu saptanmıştır. Deyimlerin ardından terimlerin, kalıp (ilişki) sözlerin, yabancı sözcüklerin, ikilemelerin ve yansıma sözcüklerin geldiği görülmüştür. Yazarın, incelenen eserlerinde argo söyleyişlere ve kalıplaşmış sözlere hiç yer vermediği tespit edilmiştir. İncelenen eserlerin toplamında, sadece bir atasözü ve bir doldurma sözcük kullanıldığı da görülmüştür. Ayrıca Mustafa Orakçı’nın eserlerinin, içerdiği çeşitli söz varlığı unsurları ile çocuğun kelime hazinesinin gelişmesine, duygu ve düşünce dünyasının zenginleşmesine katkıda bulunduğu sonucuna da varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Orakçı, çocuk edebiyatı, eser, söz varlığı

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Turkish Education Program
Master Thesis

A REVIEW OF “ÜNLÜLERLE BİR GÜN” BOOK SERIES OF MUSTAFA ORAKÇI IN TERMS OF VOCABULARY

Mehmet METİN

The purpose of this study is to determine the elements of vocabulary involved in the first 10 books of the book series named “Ünlülerle Bir Gün” written by Mustafa Orakçı. It is a qualitative research. In the study, the survey model, which is a descriptive research method and whose aim is to reveal an existing condition as is, was used.

The problem situation, the purpose and the significance of the research, hypotheses, limitations and definitions were given in the first part of the research. In the second part of the research, the vocabulary was defined, and the elements included in the vocabulary were taken into the conceptual frame in terms of Turkish teaching by introducing them. Next, different conducted researches on this issue were included. In the third part of the research, the method and the application process of the research were given in detail. The forth part included the findings that were obtained as a result of the review of each story and the interpretation of these findings. In the last part, the findings obtained in our research were compared to the findings of different researches and they were discussed, a general conclusion was made and some suggestions were made considering these results. The study materials of the research consisted of storybooks written by Mustafa Orakçı named Barbaros’la Bir Gün, Evliya Çelebi’yle Bir Gün, Fatih’le Bir Gün, Hezarfen’le Bir Gün, İbni Sina’yla Bir Gün, Mehmet Akif’le Bir Gün, Mevlana’yla Bir Gün, Mimar Sinan’la Bir Gün, Piri Reis’le Bir Gün, Yunus Emre’yle Bir Gün.

The elements of vocabulary examined in the research were determined as proverbs, idioms, reduplications, terms, formulaic expressions, echo words, foreign words, slang expressions, stereotyped words and filler expressions. The data related to the elements belonging to the vocabulary examined in the storybooks were obtained using the document review method. For the analysis of the data obtained in consequence of the document review, “categorized content analysis method” was employed. First, each book was reviewed separately, and the elements belonging to the vocabulary used in the stories were categorized within themselves. Next, the numerical value of the linguistic elements in all of the stories was given in a single table.

As a result of the study, it was determined that Mustafa Orakçı included various elements of vocabulary in his stories. It was detected that idioms were mostly used among the elements of vocabulary. It was observed that terms, formulaic expressions, foreign words, reduplications and echo words followed idioms. It was determined that the author did not include slang expressions and stereotyped words in his works which were reviewed. It was observed that only one proverb and a filler word were used in the whole of the stories. In addition, it was concluded that the works of Mustafa Orakçı contribute to children’s vocabulary development, enrichment of their world of emotions and thoughts

Keywords: Mustafa Orakçı, children’s literature, story, vocabulary

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

İnsanoğlu doğası gereği iletişimin merkezinde olan bir canlı türüdür. Dil ise bu iletişimi gerçekleştiren temel olgudur. İnsanlar dil ile kendilerini ifade eder, duygu ve düşüncelerini, dil ile diğer insanlara aktarırlar. Dil, “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.” (TDK, 2021) olarak tanımlanmıştır. Bir başka tanıma göre ise dil: “İnsanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin, ses şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre şekillenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistem” dir. (Korkmaz, 1992:43) Banguoğlu (1990:9) ise dili, insanların isteklerini anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemi olarak tanımlar. Bu tanımlardan da yola çıkarak dilin, toplum hayatındaki rolüne ve bireyler arasındaki etkileşimin sürdürülebilmesi için en önemli araç olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Dilin birey ve toplum yaşamındaki önemi maddeler halinde şöyle özetlenebilir:

1. Dil anlamayı ve anlatmayı sağlayan bir araçtır. Başka bir deyişle, bir iletişim aracıdır.
2. Dil düşünme aracıdır, düşüncenin yaratıcısıdır.
3. Dil, ulusu meydana getiren en temel ögedir. Aynı dili konuşan insanlar arasındaki duygu ve düşünce birlikteliği, ulus bilincinin de oluşmasını sağlar, bu bilinci pekiştirir.
4. Dil, ulusun ve insanlığın bütün kültür birikimini aktaran en etkili araçtır.

(Sever, 2011:5)

Dilin sunduğu anlama ve anlatma imkânlarından faydalanabilmek için o dilin söz varlığına ve kurallarına hâkim olmak gerekir. (Demir, 2016:147) “Bir dilin söz varlığı denilince, yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz.” (Aksan 2018:15) Bir dilin zenginliği de işte bu söz varlığı unsurlarıyla ölçülür. Köklü bir geçmişe sahip olan Türk dili de oldukça zengin bir söz varlığı sistemine sahiptir. Dilimizin sahip olduğu bu zengin söz varlığı öğeleri onu özel hâle getiren unsurlardır. Birey de çeşitli yollarla kendi söz varlığını meydana getirir ve bunu geliştirir.

Çocuk başlangıçta etrafındaki bireylerin konuşmalarını taklit ederek söz varlığının temelini atar. Çocuğun ihtiyaçları attıkça daha çok söz varlığına ihtiyaç duyar ve yaşadığı her bir deneyim onun söz varlığını geliştirir. Zamanla okul ortamıyla da tanışan çocuk kendini daha iyi ifade etmek durumundadır. (Ceran, Dağ, Yıldız, Özgül, Altun, 2020: 120) Kendini ifade edebilmesinde ise söz varlığını geliştirip zengin bir kelime hazinesine sahip olması etkili olmaktadır. Bu amaçla özellikle Türkçe derslerinde türlü etkinlikler yoluyla kelime öğretimleri yapılmaktadır. “Kelime öğretiminin amacı öğrencinin kelimeleri aktif olarak öğrenmesi, günlük yaşamında kullanması, kelime bilgi ve becerilerini geliştirerek yaşamına yön vermesidir.” (Güneş, 2016:7) Kelime öğretiminde, ders kitapları ve yetkin kalemlerce yazılmış eserler büyük rol oynamaktadır.

Söz varlığının geliştirilmesinin önemi, Türkçe dersi öğretim programının (2019) genel amaçlarında; okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması maddesiyle ifade edilmektedir. İlköğretimden itibaren dilimizin zengin söz varlığı unsurlarını içeren nitelikli eserlerle yetişen çocuğun duygu, düşünce, hayal dünyası gelişir. Bu eserler yoluyla çocuk, ana dilinin kurallarına, güzelliklerine söz varlıklarına daha çok hâkim olur. Bu şekilde dilini doğru, akıcı ve güzel konuşmanın önemini kavrar. Dolayısıyla çocukların ilgi ve gereksinimlerine uygun olarak hazırlanmış eserler, onları birçok yönden etkilemektedir. Bundan dolayı çocuk kitaplarının sahip oldukları söz varlıklarının tespit edilmesi oldukça önemlidir.

1.1. Problem Durumu

Edebi eserlerin varlığı, çocukların kelime hazinelerini geliştirmelerinde, duygu ve düşüncelerini ifade etmelerinde çok önemli bir yere sahiptir. Çocuğun dinlediği veya okuduğu masal, roman, hikâye gibi türler doğrudan veya dolaylı olarak çocuğun söz varlığını geliştirir. “Çocuk edebiyatı türleri, söz varlığı unsurlarının kazandırılmasında, eğitim ortamı zenginliği oluşturur. Her bir türün, kendi özellikleri doğrultusunda içerdiği bir söz varlığı mevcuttur. Bireyin eğitim ortamlarında karşılaştığı edebî tür çeşidi arttıkça, edindiği söz varlığı unsurları da farklılaşacak ve zenginleşecektir.” (Baş, 2010:157) Bu sebeple çocuk edebiyatı yazarlarına önemli görevler düşmekte ve eserlerinde dil ve anlatıma daha fazla özen göstermeleri gerekmektedir. Bundan dolayı çocuklar için yazılan eserlerin, çocukların söz varlığı gelişimine etkisinin incelenmesinin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Mustafa Orakçı’da çocuk edebiyatı alanında birçok eser kaleme almıştır. “Mustafa Orakçı’nın ‘Ünlülerle Bir

Gün' isimli kitap dizisinde yer alan eserlerin söz varlığı unsurlarını belirlemek ve bu söz varlığı öğelerinin Türkçe eğitime katkısını saptamak" çalışmanın problem cümlesidir.

Araştırmanın istenilen amaca ulaşabilmesi için aşağıda belirtilen alt problemler de cevaplanmaya çalışılacaktır.

1- Mustafa Orakçı'nın "Ünlülerle Bir Gün" dizisindeki söz varlığı öğelerinin türleri nelerdir?

2- Mustafa Orakçı'nın "Ünlülerle Bir Gün" dizisindeki söz varlığı öğelerinin kullanım sıklıkları ne düzeydedir?

3- Mustafa Orakçı'nın "Ünlülerle Bir Gün" dizisindeki söz varlığı öğelerinin çocukların söz varlığını geliştirmedeki katkısı nedir?

Bu bilgilerden hareketle Mustafa Orakçı'nın "Ünlülerle Bir Gün" isimli kitap dizisi söz varlığı açısından incelenmiştir. Böylece Türkçenin söz varlığına katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; Mustafa Orakçı'nın "Ünlülerle Bir Gün" kitap dizisinin söz varlığı açısından incelenmesi ve söz konusu eserlerin çocukların söz varlığını geliştirmedeki katkısının ortaya konulmasıdır.

Yukarıdaki temel amaç doğrultusunda kitap dizisinde yer alan eserlerde atasözü, deyim, ikilemeler, kalıp söz, kalıplaşmış ifadeler, doldurma sözler, terimler, argo ifadeler, yabancı sözcükler ve yansıma sözcükler incelenip çalışma sonucunda bu söz varlığı öğelerinin sayısı ve kullanımlarının ortaya konulması amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Çocuk edebiyatı eserlerinin en önemli vazifesi çocuklara okuma sevgisi, kültürü ve alışkanlığı kazandırmak olmalıdır. Ayrıca bu eserler, çocukları nitelikli metinlerle buluşturmayı başarabilmelidir. (Sever, 2008:19) Çocukların dil gelişimlerini de doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen eserlerin, Türkçemizin geniş söz varlığı öğelerine yer vererek çocuklara ulaşması oldukça önemlidir.

Geleceğimizin mimarları çocukların yetişmesinde kitapların yeri büyüktür. Hayat boyu karşılaşacakları durumlarda, davranışlarında, insanlarla iletişimlerinde okudukları kitapların etkisi fazla olacaktır. Bundan dolayı kitapların dili, kitaplarda yer verilen sözcükler ve kısacası söz varlığı oldukça önemli olmaktadır. (Mete, 2016:12)

Bu çalışma, “Ünlülerle Bir Gün” isimli kitap dizisinde geçen söz varlığı unsurlarının ve bunların ilköğrencilerinin kelime hazinelerindeki gelişime katkısının tespit edilmesi açısından önemli görülmektedir.

Söz varlığı unsurlarının, çocukların söz varlığı gelişimine nasıl katkı sağladığı ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmayla da “Ünlülerle Bir Gün” kitap dizisinin ilk 10 kitabındaki söz varlığı ögeleri incelenmiş ve söz varlığı ögelerinin türü, kullanım sıklığı, Türkçe eğitimine katkısı ortaya konmuştur.

1.4. Varsayımlar

Seçilen örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

İncelenen eserlerin ve araştırmada kullanılan yöntemin araştırmanın amacına uygun olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Mustafa Orakçı, Türk çocuk edebiyatı yazarlarından biridir ve çocuklar için yazdığı pek çok eseri vardır. Bu çalışma yazarın “Ünlülerle Bir Gün” isimli kitap dizisinin ilk 10 kitabı ile sınırlı tutulmuştur.

Araştırmada Mustafa Orakçı’nın “Ünlülerle Bir Gün” kitap dizisindeki söz varlığı unsurları; atasözleri, deyimler, doldurma sözler, ikilemeler, terimler, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, yabancı sözcükler, yansıma sözcükler ve argo sözler başlıkları ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Çocuk edebiyatı: “Çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine eğilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır.” (Şirin, 2000: 9)

Söz: “Bir maksadı anlatmak üzere söylenen kelime veya kelimelerden oluşan dizi; toplumsal bir kurum olan dilin kişi tarafından özel olarak kullanılması.” (Korkmaz,1992:139)

Söz varlığı: “Söz varlığı, bir dilin yalnızca sözcükleri değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütündür.” (Aksan, 2018:15)

İlişki Sözleri (Kalıp Sözler): “Bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması âdet olan birtakım sözlerdir.” (Aksan,2018:42)

Atasözü: “Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözler.” (Aksoy, 1988:37)

Deyim: “Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği” (Korkmaz,1992:43)

Terim: “Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah.” (www.tdk.gov.tr)

İkileme: “Anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.” (Hatiboğlu,1981:9)

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

Bu bölümde söz varlığı ve çalışmamızda incelenecek söz varlığı ögeleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ardından söz varlığı üzerine yapılmış çalışmalar kısaca özetlenmiştir.

2.1. Söz Varlığı

İletişimi sağlayan en önemli unsur olan dil, kelimelerden meydana gelir. “İster bir konuşma, ister bir yazı parçasında olsun dilde en etkili, en güçlü birimler sözcüklerdir.” (Aksan,1998:61) “Yan yana dizilen kelimeler, ya yargı bildirerek cümleyi, ya da varlık, kavram ve hareketleri karşılayarak kelime gruplarını meydana getirir.” (Karahan 2014:9) Bu kelime ve kelime gruplarının belli anlamsal özellikler ile bir araya gelmesiyle de o dilin söz varlığı oluşur. Her dilin kendine ait güçlü veya zayıf bir söz varlığı vardır. Dilimiz de geçmişten günümüze dek kendi söz varlığını oluşturmuş, korumuş ve bu varlığı geliştirmeyi de başaramıştır.

Söz varlığı Türk Dil Kurumu tarafından “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler.” şeklinde tanımlanmıştır. Korkmaz (1992:100) söz varlığını “Bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin veya topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamıdır.” olarak ifade ederken Vardar (2007:182) “Bir bireyin kullandığı ya da bir bütüncede yer alan sözcüklerin tümü” şeklinde ifade etmiştir. Bu tanımlar birey ve toplum için söz varlığının ne anlama geldiği üzerine tanımlamalar yaparken Aksan (2014) söz varlığı kavramını daha geniş bir açıdan ele alıp söz varlığı ögeleri üzerine bir açıklama getirmiştir. “Filoloji ve dilbilim çalışmalarında, bir dilin sözcükleri, terimleri, yabancı dillerden gelme ögeleri, atasözleri, deyimleri insanlar arasındaki ilişkilerde kullanılması gelenek olmuş kalıp sözleri ve kalıplaşmış birtakım özdeyişler, bir bütün olarak söz varlığı adı altında ele alınır.” (Aksan 2014:13) Bu tanıma göre, bir dilde bulunması gereken söz varlığı öğelerinin neler olduğuna dair bilgi sahibi olmaktayız. Aksoy (1988:13) ise, her dilde atasözleri ve deyimlerin olduğunu, bunların deyiş güzelliği ve kavram zenginliği açısından oldukça önemli yapılar olduğunu ifade ederek söz varlıklarının önemini vurgulamıştır.

“Yazının icat edilmediği dönemlerde, bütün düşünce dünyasının kalıp ifadelerde saklandığı ve bu sayede aktarıldığı bilinmektedir. Sözlü kültürlerde kazanılan, öğrenilen bilginin unutulup kaybolmaması için de sürekli olarak tekrar edilmesi kalıplaşmayı

beraberinde getirmiş ve bilgi ancak bu sayede saklanabilmiştir.” (Sarı 2019:3-4) Bundan dolayı da söz varlıkları geçmişten günümüze dek canlılığını koruyabilmiştir.

2.1.1. Söz varlığı unsurları

“Bir dilin kendi öğelerinden oluşan, kimi zaman yabancı öğelerin de girdiği temel söz varlığı, deyimler; bilim, teknik, sanat ve zanaat alanlarının kavramları olan terimler; bir ulusun bilgelliğini, yaşam deneyimlerini yansıtan ve kuşaktan kuşağa aktarılan atasözleri; insanların toplum yaşamlarında, belli bir kültürün ürünü olarak kullandıkları ilişki sözleri (kalıp sözler); kalıplaşmış biçimde çoğu kez dilden dile geçen kalıplaşmış sözler; ana dilimize büyük bir anlatım gücü kazandıran ikilemeler söz varlığı öğelerini meydana getiren öğelerdir.” (Aksan 2014:14)

İncelenen çalışma bir çocuk edebiyatı eseri olduğu için argo sözcük barındırıp barındırmaması da oldukça önemlidir. Bundan dolayı çalışmaya argo sözler başlığı da eklenmiştir.

Araştırmada incelenecek söz varlığı unsurları şu şekildedir:

- Atasözleri
- Deyimler
- Doldurma sözler
- İkilemeler
- Terimler
- Kalıp sözler (İlişki sözler)
- Kalıplaşmış sözler
- Yabancı sözcükler
- Yansıma sözcükler
- Argo sözler

Atasözleri

Atasözleri, bir milletin kültürünü, tarihini, hayata bakış açısını yansıtan ve bunları geleceğe taşıyan en önemli unsurlardandır. İçinde yer bulduğu toplumun bilgelliğini ve deneyimlerini yansıtan ve yüzlerce yıl yaşayabilen sözlerdir. (Aksan 2018:41) Aksoy (1988:37) atasözlerini “Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını, genel kural

bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan ve kamuca benimsenmiş önsözler” olarak tanımlamaktadır.

Ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı bilinmeyen, sözlü gelenek çerçevesinde günümüze kadar ulaşan atasözleri, bir milletin değer yargılarının kalıplaşmış ifadesi olması açısından önemlidir. “Her millette atasözlerine rastlanılması, insanların geçmiş kuşakların düşünce ve denemelerinden faydalanmak istediklerini, atalarının akıllarına ve öğütlerine sarıldıklarını göstermektedir.” (Hatipoğlu, 1964:235)

Atasözleri, her dilde o dili konuşan insanların yaşamda edindiği deneyimleri, vardığı yargıları ve o ulusun bilgeliğini oluşturan söz varlıklarıdır. Bu sözlerin bazıları zaman içinde yok olmakta bazıları sözcüklerinin değişmesi ile bazıları ise hemen hemen hiç değişmeden yaşamaktadırlar. Bazı atasözleri ise ortak dilde kullanılmamakta iken bazı lehçe ve ağızlarda varlıklarını devam ettirebilmektedirler. (Aksan: 2014:141)

Tanımlar ve açıklamalar ışığında atasözlerinin genel yargı bildiren, öğüt içeren kalıplaşmış dil birimleri olduğu sonucuna varılmaktadır. Atasözleri üzerine yetkin ve geniş çalışmalar yapan Ömer Asım Aksoy, atasözlerinin özelliklerini maddeler halinde şu şekilde açıklamıştır:

- Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Sözcüklerinin yerleri, aynı anlamlarda dahi olsa değiştirilemez. Söz diziminin şekli de bozulamaz. Mesela; “Derdini saklayan derman bulamaz” atasözünde derman yerine ilaç kelimesi getirilemez. “Çalma elin kapısını çalarlar kapını” sözü sözcüklerin sırası değiştirilerek “Elin kapısını çalma kapını çalarlar” biçiminde söylenemez.
- Atasözleri kısa ve özlüdür. Az sözcükle çok şey anlatır. “Dikensiz gül olmaz” gibi.
- Atasözlerinin çoğu bir, iki cümleden meydana gelir. “Balık baştan kokar”, “Dost ile ye iç, alışveriş etme” gibi.
- Bazı atasözleri sosyal olayların uzun bir gözlem ve deneme sonucu nasıl oluştuklarını anlatır. “Minareyi çalan kılıfını hazırlar”, “Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür” gibi.
- Doğa olayların nasıl meydana geldiklerini anlatan atasözleri de vardır. “Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır” gibi.

- Toplumsal olayların nasıl meydana geldiğini anlatırken insanlara ders veren atasözleri de vardır. “Öfke ile kalkan ziyan ile oturur.” “Sona kalan dona kalır.” gibi.
- Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan ahlâk dersi ve öğüt veren atasözleri vardır. “Ayağını yorganına göre uzat.” “Bugünün işini yarına bırakma.” gibi.
- Bazı atasözleri bilgece düşünceler ile yol gösterir. “Taşıma su ile değirmen dönmez.” “İş olacağına varır.” gibi.
- Töre ve gelenekleri bildiren atasözleri vardır. “Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var.” gibi.
- Kimi inanışları ifade eden atasözleri de vardır. “Baykuşun kısmeti ayağına gelir.”, “Ananın bahtı kızına” gibi.
- Bazı atasözlerinin birkaç şekli vardır ve bunlar da ayrı atasözleri olarak değerlendirildiği için, atasözlerinin kalıp olma özelliğinin dışına çıkılmamış olur. Mesela; “Denize düşen yılana sarılır” sözünün “Denize düşen yosuna sarılır.” kalıbı da vardır.
- Bazı atasözleri bölgesel farklılıklardan ötürü değişikliğe uğrayabilir. Bu gibi atasözlerinin, o bölgelerde kalıplaşmış özel bir biçimi olduğunu gösterir. “Keskin sirke kabına zarardır.” sözü, kimi bölgelerde “Keskin sirke küpüne zarar.” biçiminde olmaktadır.
- Atasözleri genel kural niteliğinde olduğu halde bazı atasözleri bu özelliği göstermezler. “Kör ölür badem gözlü olur; kel ölür, sırma saçlı olur.”, “Gelen gidene rahmet okutur.” sözleri genel kural bildirmezler. Bu sözlerde sık rastlanan durumların genelleştirildiği görülmektedir. (Aksoy 1988: 15-21)

Deyimler

Deyim, anlatıma canlılık ve güzellik katan, genellikle gerçek anlamlarının dışında kullanılan kalıplaşmış dil birimleridir. Deyimler genellikle iki ya da daha fazla kelimeden meydana gelirler ve atasözleri gibi bir hüküm bildirmezler.

TDK Türkçe Sözlük’te deyim; “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir:” olarak tanımlanmıştır. Deyimler genellikle gerçek anlamı dışında kullanılsada gerçek anlamını kaybetmeyen deyimlerimiz de vardır. “İsmi var cismi yok” veya “İyiye iyi, kötüye kötü demek. “gibi deyimler buna örnek

gösterilir. Özdemir'e (2000:152) göre deyim: bir duygu ve kavramı dile getirmek için kullanılan toplumun yaşam tarzından izler taşıyan sözcüklerdir. Deyimler üzerine ayrıntılı çalışmalar yapan Aksoy'a (1988: 52) göre ise "Bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce"dir.

Deyimler, bir durumu karşılayan olayların özelliklerini, insan karakter ve davranışlarını, insanların fiziksel ve ruhsal niteliklerini betimler ve birden çok sözcükle oluşturulur. (Aksan 2014:95) Hatipoğlu (1964: 222) da deyimlerin en az iki, en çok yedi sekiz kelimeden kurulduğunu; çok uzun deyimlerin de deyimlikten çıkıp bozulduğunu ifade eder.

Deyimler, "Dili konuşan toplumun anlatımdaki gücünü ve başarısını, benzetmeye nükteye olan eğilimini ortaya koyan önemli öğelerdir." (Aksan 2018:39) Deyimlerdeki bu nüktedanlık insan iletişimde de deyimleri kullananlar tarafından bir fark yaratır. Bireyler toplumsal olayları kısa ve öz şekilde anlatabilmektedirler. Bundan dolayı ülkemiz Türkçe Öğretim Programı'nda da deyimlerin öğretime büyük önem verilir ve ders kitaplarında türlü etkinlikler yoluyla deyimler sezdirilmeye çalışılır.

Deyimler de atasözleri gibi kültürümüzün izlerini barındırır. Anlatımın gücünü artıracak, kimi zaman hoş giden ve hatırdan kalmayı sağlayan öğeleri içerir. (Aksan: 2014:97)

Ömer Asım Aksoy deyimlerin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- Deyimler kalıplaşmış söz öbekleridir. Bir sözcüğün yeri bir başka sözcükle değiştirilemez veya sözcükler aynı anlamda dahi olsa birbirlerinin yerlerine kullanılamazlar. "Ayıkla pirincin taşını" yerine "Ayıkla bulgurun taşını" denemez.
- Kısa ve özlü sözlerdir. "Dil dökmek" gibi.
- Deyimler en az iki sözcükten oluşur. Biçim bakımından da, sözcük öbeği ve tümce öbeği şeklinde iki kısımda incelenir. Sözcük öbeği durumunda olanlar: Ağır başlı, püf noktası. Cümle öbeği durumunda olanlar: "Dostlar alışverişte görsün." gibi.
- Deyimler, genel kural niteliğinde sözler değildir. Atasözleri ile bu yönden ayrılmaktadır.
- Deyimin amacı, bir kavramı çekici, hoş bir anlatımla belirtmektir. Atasözlerinde olduğu gibi bir öğüt ve ders verme amacı gütmeyiz.

- Deyimlerin bazıları gerçek bazıları ise mecaz anlamlıdır. Çantada keklik mecaz. Özü kabahatinden büyük, hem suçlu hem güçlü ise gerçek anlamlı deyimlere örnektir.
- Deyimler, bölgesel farklılıklardan dolayı farklı sözcükler ve farklı biçimlerle söylenebilir. Çenesi düşük (Çenesi çürük), göz ucuyla (göz kuyruğuyla) gibi. (Aksoy 1988: 38-45)

Doldurma sözler

“Genellikle konuşulan dilde bir şeyi anımsamak üzere zaman kazanma, söyleneni pekiştirip kesinleştirme gibi amaçlarla, konuşan kimsenin kullandığı, çoğu kez gereksiz olan sözcüklere denir.” (Aksan 2018:209)

En sık kullanılan doldurma sözlerden biri “şey” kelimesidir. Herhangi bir ismin yerini tutup zamir görevinde kullanıldığında değil de, hatırlanmak istenen sözcüğün hatırlanamadığı esnada kullanıldığında doldurma söz görevindedir.

Efendim, efendime söyleyeyim gibi ifadelerde bir şeyi anımsamak için zaman kazanmayı amaçlayan ögelerdendir. Ayrıca, yerli yersiz kullanılan “anladın mı, tamam mı?” gibi ifadeler ile yine anımsatma amacıyla kullanılan “yok mu?” bu tip ögelere örnek gösterilir. Özellikle, kelime dağarcığı gelişmemiş, söz varlığı unsurlarına hâkim olmayan ve kültür düzeyi sınırlı kimselerde doldurma sözlere daha sık rastlanır. (Aksan: 2018:210)

İkilemeler

“İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.” (Hatiboğlu 1981: 9)

İkileme, Türkçenin bir zenginliği ve yaratma gücüdür. Dilimizdeki kavram inceliğini karşılamak üzere türlü yönlerden iki sözcük bir araya getirilir ve yeni zengin bir anlatım oluşturulur. Türkçede ikileme, yazınsal yapıtlara anlam katan, güzellik ve ahenk sağlayan bir söz varlığı ögesidir. (Hatiboğlu 1981: 9-11) İkilemeler, anlatımda sağladığı bu incelik ve ahenk ile yazılı ve sözlü anlatımda çokça tercih edilmekte ve kullanılmaktadır. Dilimizde kullanılan ikilemeler, daha dinamik ve şiirsel bir anlatımın oluşturulmasına katkıda bulunur. (Aksoy 2019:2)

Muharrem Ergin ise ikilemeleri tekrarlar başlığı altında ele almıştır. Ona göre “tekrarlar aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime gruplarıdır.” (Ergin, 2013:377)

İkilemeler, Türkçemizin yapısı, söz dizimi ve anlam bilimi açısından özgün örnekler meydana getirmektedirler. Ayrıca dilimizin her döneminde ve lehçesinde karşımıza çıkmaktadırlar. (Aksan 2005:20)

İkilemeler çeşitli yöntemlerle kurulmuş olarak dilimizde görülmektedir. Aynı anlamlı sözcüklerin tekrarıyla oluşanlar: ses seda, sorgu sual... Yakın anlamlı sözcüklerden oluşan ikilemeler: eş dost, doğru dürüst, borçsuz harçsız... Karşıt anlamlı sözcüklerle oluşan ikilemeler: düşe kalka, irili ufaklı aşağı yukarı, bata çıka... Aynı sözcüğün tekrarıyla kurulan ikilemeler: ağız ağır, hızlı hızlı adım adım, yavaş yavaş... Biri anlamlı diğeri anlamsız kelimelerle oluşan ikilemeler: eski püskü eğri büğrü,... Her iki kelimesi de anlamsız şekilde kurulmuş ikilemeler: eften püften, mırın kırın... Kelime başına bir ses ilavesiyle veya bir veya iki hece ilavesiyle yapılanlar: iş miş, adam madam, yem yeşil... Tüm bu ikilemeler ve daha fazlası dilimizi güçlendiren, dilimize ahenk ve söyleyiş güzelliği katan söz varlığı öğeleridir. Çokça kullanılması da dilimizin zenginliğinin bir göstergesidir.

Kalıp sözler (İlişki sözler)

Kalıp sözler, bireylerin günlük yaşantılarındaki iletişimde sıklıkla başvurdukları gelenekselleşmiş dil birimleridir. Çotuksöken (1994:8) kalıp sözleri: “En az iki sözcükten oluşan içindeki sözcükleri temel (düz) anlamlarını yitirmeden yeni bir kavramı, durumu, eylemi karşılayan söz öbekleri” olarak tanımlar.

Her toplumda belli durumlar karşısında söylenmesi gelenek olmuş bazı sözler vardır. Bir iyilik karşısında teşekkür etmek, evlenen ya da bir işe giren kişiyi tebrik etmek için, yemeğe başlarken veya yemek sonunda kullanılan iyi dilek sözleri gibi veya bir kişi hakkında olumsuz yargılar içeren beddua gibi sözler de vardır. (Erol 2007:1)

“Sabahleyin karşılaşıldığında söylenen günaydın’dan başlayarak bir toplumda değişik durumlarda söylenmesi gerekli hale gelmiş olan ‘afiyet olsun’, ‘affedersiniz’, ‘güle güle’ gibi hatta Türklerde yeni bir ev alan ya da yeni bir eve taşınan kimselere söylenen ‘güle güle oturun’ gibi kalıp sözler, bir toplumun kültürünün ayrılmaz bir parçası kabul edilmektedir.” (Aksan 2018:42) Bu örnek itibarıyla de kalıp sözler de tıpkı atasözü ve deyimler gibi bir toplumun kültürü, yaşayış tarzı ve gelenekleri hakkında önemli ipuçları vermektedir. Yani

bireylerin sıklıkla kullandıkları kalıplaşmış ifadelerden o yöreye özgü genellemelere ulaşmak mümkündür.

Özellikle doğum, ölüm ve evlenme gibi durumlarda insanlar arasındaki iletişimi sağlayan en önemli dil birimleri kalıp sözlerdir. Buna karşın atasözü, deyim gibi öğeler kalıp sözlerin bu işlevini tam olarak yerine getiremez. Mesela; misafirine “Hoş geldiniz.” diyen birisi cevap olarak “Hoş bulduk.” cevabını bekler. Bunun yerine “Misafir kismeti ile gelir.” gibi bir atasözüyle cevap vermek uygun düşmez ve iletişim başarısızlıkla sonuçlanır. (Gökdayı 2008:98-99)

Hürriyet Gökdayı kalıp sözleri şu şekilde sınıflandırmıştır:

- Hayır dua ve iyi dilek bildirenler: Güle güle oturun, Allah razı olsun...
- Küfür beddua bildirenler: Lanet olsun, Allah kahretsin...
- Duygusal tepkileri dile getirenler: Allah aşkına, güleriz ağlanacak halimize
- Selamlaşma bildirenler: Günaydın, iyi akşamlar, iyi günler...
- Ayrılık bildirenler: Hoşça kal, görüşmek üzere...
- Batıl inançları bildirenler: İyi saatte olsunlar, şeytan kulağına kurşun
- Bir istek bildirenler: Bana müsaade, sadede gelelim...
- Konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildirenler: Rahatsız ediyorum, rica ederim...
- Bir isteği kabul veya reddetme bildirenler: Baş üstüne, eyvallah, emredersiniz...
- Dinleyeni eleştirme, uyarma tehdit etme bildirenler: Benden günah gitti, dikkatli ol, alacağın olsun...
- Genel bir davranış veya düşünce bildirenler: Korkunun ecele faydası yoktur, her şey olacağına varır...
- Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtanlar: Ellerinizden öperim, ayıptır söylemesi...
- Dini inançları bildirenler: Allah bilir, Allah kerim...
- Soru sorup cevap isteyenler: Merhumu nasıl bilirdiniz?
- Özür dileme bildirenler: Pardon, af edersin, kusura bakma...
- Sembolik olarak ödüllendirme bildirenler: Aferin, bravo...

- Minnet, teşekkür bildirenler: Teşekkür ederim, teşekkürler, sağ ol(un), zahmet oldu... (Gökdayı 2008: 101-102)

Kalıplaşmış sözler

Kalıplaşmış sözler, tarihte derin izler bırakmış kişilerin, sanatçıların, yazarların, önemli düşünürlerin çeşitli olay veya durumlar karşısında söyledikleri ve günümüze kadar ulaşmış evrensel sözlerdir. Var olan genel bir durum karşısında bu durumu özetlemek ve anlatımı daha etkili kılmak için kullanılır. Her milletin tarihinde ve yaşantısında ön plana çıkmış kişiler vardır ve bunların sözleri zaman içinde tüm insanlığa mâl olarak kalıplaşmış söz varlığını meydana getirirler.

Bir dilin söz varlığında özgün hâliyle veya çeviri yoluyla yerleşmiş olabilir. J. Cesar'ın “Sen de mi Brutus”, Sinoplu Diogenes'in “Gölge etme başka ihsan istemez(m)” şekillerinde dilimizde kullanılan kalıplaşmış sözleri çeviri yoluyla dilimize aktarılmıştır. (Aksan 2018:43)

Terimler

Terimler; bilim, sanat, spor veya herhangi bir meslek dalıyla ilgili özel alanlara ait kavramları karşılayan ögelerdir. Çotuksöken (1992:186) de terimi, bir bilim ya da sanat dalıyla ilgili bir kavramı anlatan sözcük olarak ifade eder. Aksan'a (2018:43) göre her dilde fizik, matematik gibi dallardan mimariye, marangozluğa kadar bu dallara ait kavramlardan meydana gelen bir terim söz varlığı vardır.

Terimler, uzmanlar arasında etkin bir bildirişim sağlanması için gerekli ögelerdir. Genel dildeki çok anlamlılığa karşın, terimde tek anlamlılığa yöneliş görülür. (Vardar: 2007:192) Yani terimlerin anlamları kişiden kişiye değişen bir yapıda olmayıp herkesçe aynı manaya gelmektedir. Bu konuda aynı şekilde (Zülfikar 2011:20) da, terimlerin anlamlarının sabit olduğunu, terimin bildirdiği anlamın yoruma açık olmayıp karşıladıkları kavramı net bir biçimde bildirdiklerini ifade eder.

Terimlerin dile getirdikleri kavramların giderek yaygınlaşıp genelleşmesi durumunda terimler de terim olma niteliklerini kaybederler. Radyo, telefon gibi kavramlar günlük yaşamın bir kavramı olarak terim sayılmaz. Ancak bunlar elektronik alanı kapsayan bir sözlükte tekrar terim olarak alınırlar. (Aksan 2018:44)

Bilimsel alanları kapsayan özel kelimeler olan terimlerin Türkçeleştirilmesi de üzerinde durulan bir konu olmuştur. Bu amaçla dil devrimiyle eğitim öğretim terimlerinden

başlayarak bilim teknik gibi birçok alanda özleştirmeye gidilmiştir. Bizzat Atatürk'ün Türkçeleştirdiği geometri ve matematik terimlerinin yanında Türk Dil Kurumunca da birçok alanın kavramları üzerinde çalışılarak anlaşılması kolay terimler meydana getirilmiştir. (Aksan 2018:170)

Yabancı sözcükler

Bir toplumun farklı toplumlarla ilişki kurmadan yaşaması mümkün değildir. Uluslar arasındaki savaş, göç gibi toplumsal sebepler ile; siyaset, kültür sanat gibi ilişkiler neticesinde bireyler birbirlerini etkileyebilmekte ve bu da dile yansımaktadır. Bundan dolayı bir dilde yabancı dillerden alınmış sözcüklerin olması normal bir durumdur.

Yabancı bir dilden alınan ögeler iki bölümde incelenebilir.

1. Sözcükbilimde alışılmış terimleriyle yerleşmiş yabancı sözcükler, bir dilin ses eğilim ve kurallarına uymuş, yabancılığı artık belli olmayan ögeler. Mesela: duvar (Farsça, dîvar), surat, sandık (Arapça, sûret, sandûk) gibi sözcüklerdir.
2. Yerleşmemiş sözcükler olarak nitelendirilen örnekler ise dilin ses eğilim ve kurallarına uymayan, yabancılığını hemen belli eden, Türkçedeki oksijen, lokomotif, devalüasyon gibi kelimelerdir. (Aksan, 2018:37)

Yabancı sözcüklerin bir dile yerleşmesinde çeşitli faktörler vardır. Ülkeler arası ticari ilişkiler ve çeviri eserler yoluyla sözcük girişi olabilir. Toplumların farklı uygarlık düzeylerine geçme çabaları süreci ve sonucunda da dile birçok yabancı sözcük girer. Ayrıca, başka toplumların yaşam tarzına ve kültürüne duyulan ilgi ve özenti de yabancı sözcüklerin yayılmasında etkili olmaktadır. (Ersoy, 2014: 206)

Dilimizin en büyük sorunlarından biri, yabancı sözcük kullanma eğilimidir. Bu tutumun önüne ise okul yaşamının ilk yıllarından itibaren özellikle Türkçe derslerindeki çeşitli etkinlikler ve bu derslerde kullanılan araç gereçler ile geçilebilir. Dilimizin söz varlığını yansıtan unsurlardan biri olan ders kitapları, çocuğun dil gelişimini de destekler ve onun diline karşı duyarlı olmasını sağlar. Bu duyarlılığı kazanan çocuk da başka dillere ait sözcüklere daha mesafeli yaklaşır ve kendi kültürel öğelerine sahip çıkar. (Aslan, 2006:8) Kültürel değerlere sahip çıkabilmenin bir yolu da Türkçe karşılığı olan yabancı sözcükleri günlük hayatımızda kullanmamaktır. Ayrıca bu sözcüklerin yazınsal yapıtlarda çok fazla yer almaması gerektiği benimsenmelidir. Bireylerde temiz bir Türkçe ile dil bilinci

geliştirebilmek için, onlara kapsamlı ve sistemli bir ana dili eğitimi vermek, dil sevgisi aşılayabilmek oldukça önemlidir.

Yansıma sözcükler

Doğadaki canlı ve cansız varlıkların çıkardıkları seslerin taklit edilmesiyle oluşan ve anlatımı güçlendirmek için de sıklıkla kullanılan yansımalar, TDK Güncel Sözlük'te “Doğa seslerine benzer seslerle yapılan kelime, taklidi kelime, onomatope: Gürültü, şırıltı, bingıldak, güm güm, vızıldamak vb.” olarak ifade edilmiştir.

Zeynep Korkmaz Gramer Terimleri Sözlüğü eserinde kavramı “yansılama” olarak ele almış ve şöyle açıklamıştır: “Tabiattaki sesleri yansıtmaya yönelik, bu bakımdan dilin kabul ettiği ses birleşimiyle, gösterilen arasında yakın bir bağ bulunan, dolayısıyla oluşması bir sebebe dayanan dil birlikleri: gür gür, pat pat, hırıldamak... vb.” (Korkmaz, 1992:170)

Vardar (2007:216) ise yansımayı, “Dış gerçeklik düzleminde var olan ses ya da gürültüleri, işitimsel izlenimi yansıtacak biçimde aktaran, adlandırılan gerçeği ses öykünmesi yoluyla belirten dilsel öge” olarak aktarmıştır. Tanımlardan yola çıkarak yansıma sözcüklere; şırl, hışırtı, çatır, çutur, cıvı cıvı, gürül gürül... gibi örnekler verilebilir.

Argo sözler

Argo, TDK'de “Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim.” olarak tanımlanmıştır.

Külhanbeyi ağzı, ayak takımı ağzı gibi isimlendirmeleri de yapılan argo, toplum tarafından bazen küfürler ile de karıştırılmaktadır. Bunda tabii birçok argo sözcüğün toplumun gelenek ve kültürü ile ters düşmesinin de payı vardır. Bu yüzden toplumun büyük kesimine hitap etmeyip daha dar ve sınırlı bir alanda ve kendi grubu içinde var olan bir ögedir.

Sosyal bir toplumun malı olan argo, özel diller grubundandır. Argo, genel dilin kelimelerine bazı özellikler vermek ve özel kelimeler katmakla meydana gelmiştir. Özel dil ise, küçük sosyal gruplara bağlı kimseler arasında gizli düşüncelerin anlatılmasına yarayan ve canlı dillerin ortak odağı üstünde gelişen dillerdir. (Devellioğlu, 1980:13) Yani toplumun belli kesimlerince sahiplenilmiş özel kelimelerdir ve bundan dolayı neredeyse her grubun kendine özgü bir argosu vardır. Hırsız takımının gizli argosu, dilenci argosu, asker argosu, türlü esnaf ve zanaat argoları gibi gruplar sayılabilir. (Devellioğlu, 1980:20)

Hulki Aktunç, Türkiye argosunun oluşum alanlarını aşağıdaki gibi sıralamıştır.

Suç Dünyası: Hırsız, dolandırıcı, yankesici argosu; uyuşturucu (kaçakçılığı, satıcılığı, kullanıcılığı) argosu; kumar (kumarhane, kumarbaz) argosu; kabadayı (bıçkın, külhanbeyi, serseri) argosu; dilenci argosu.

Kapalı dünyalar: Hapishane, tutukevi argosu; yatılı okul, okul argosu; kışla (asker) argosu; denizcilik (denizci) argosu.

Azınlık dünyası: Etkin azınlıklar argosu ve göçmen argosu.

Cinsel Dünya: Cinsel argo, eşcinsel argo ve fuhuş argosu.

Alışveriş dünyası: Esnaf (satıcı, dövizci) argosu, şoför argosu, eğlence yerleri (gazino, meyhane, müzisyen) argosu.

Spor dünyası: Spor (sporcu, taraftar) argosu. (Aktunç 1998:11)

Hulki Aktunç, argoyu, alan argosu ve genel argo olarak iki farklı şekilde açıklar.

Alan argosu: Kendi sosyal alanlarıyla sınırlı yaşayan, yaşam ortamı ve biçimleri birbirine yakın kişilerce oluşturulmuş sözcükler ve bu sözcüklere dayalı konuşma biçimidir.

Genel argo: Alan argolarındaki sözcük dağarcığının, zaman içinde oluşturduğu toplam sözcük ve deyim dağarcığı ile bu dağarcığa dayalı konuşma biçimidir. (Aktunç, 1998:16)

Argo sürekli değişiklik göstermektedir. Bazen yeni kelimeler ortaya çıkar bazen de eskileri şekil değiştirir. Bu anlaşılmayan acayip dilin daima değişmesi, argonun yaşayan bir dil olduğunu gösterir. (Devellioğlu, 1980:18)

2.2 Söz Varlığı İle İlgili Yapılmış Çalışmalar

Söz varlığı üzerine yapılmış çalışmalardan bazıları aşağıda verilmiştir.

2.2.1 Tezler

Baş (2006) tarafından “1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma” isimli doktora tezi çalışması yapılmıştır. Araştırma, çocuklar için son 30 yılda hazırlanan roman, öykü, masal, destan ve efsane türündeki çocuk kitaplarının içerdiği söz varlığı öğelerini belirleyebilmek ve elde edilen sonuçları ilköğretim öğrencilerinin kelime hazineleri ile karşılaştırmak amacıyla

yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, en fazla farklı kelime öykü türünde görülmüş bu türü ise roman türü takip etmiştir. Çalışmada en fazla deyim efsanelerde görülmüş, deyimlere en az yer ayıran tür ise roman olarak dikkat çekmiştir. Ayrıca çarpıcı bir sonuç olarak roman türünde, bir tane dahi atasözünün yer almadığı ifade edilmiştir.

Gül (2008) “Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Romanındaki Söz Varlığı” isimli yüksek lisans çalışmasında, “Yılanların Öcü” romanındaki söz varlığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, Türkçenin zengin anlatım olanaklarını yansıtan pek çok deyim, atasözü, kalıp söz, ikileme, terim, argo ifadeler ve yöreye has söyleyişler ortaya çıkarılmıştır. Yazar, bu söz varlığı öğelerinin Türkçenin gerçek söz varlığının oluşturulmasına katkı sağlayacağını ifade etmektedir.

Mert (2009), “Türkçenin Söz Varlığı Açısından Eflatun Cem Güney’in Derleyip Yazdığı Masallar” isimli doktora tezinde Eflatun Cem Güney’in masallarındaki söz varlığı öğelerinin Türkçe eğitime katkısı incelenmiştir.

Türkben’in (2012), “Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Söz Varlığı” adlı yüksek lisans çalışmasında ise yazarın eserlerindeki söz varlığını ortaya koymak ve bu doğrultuda yapılan çalışmalara katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Ömer Seyfettin’in eserlerindeki söz varlığını ortaya koyan bu çalışmayla, dönemin maddi ve manevi kültürü hakkında bilgi edinmek ve Türkçenin söz varlığına katkıda bulunmak da amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda 61 atasözü 761 deyim rastlanmıştır. Ayrıca 300 terim, 604 ikilemeye ulaşılmıştır. Bundan dolayı da, Türk öykücülüğünün önemli isimlerinden olan Ömer Seyfettin’in zengin bir söz varlığına sahip olduğu düşünülmektedir.

Haydarlar (2015), “İhsan Oktay Anar’ın Amat Romanı Üzerine Söz Varlığı İncelemesi” adlı yüksek lisans tezinde, İhsan Oktay Anar’ın Amat romanının söz varlığının ortaya konması amaçlanmıştır. Ayrıca romandaki söz varlığı öğeleri üzerine sözlük çalışması yapılmıştır. Çalışma sonucunda ortaya çıkarılan söz varlığı öğelerinin, Türkçenin gerçek söz varlığının ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacağı da araştırmacı tarafından öngörülmüştür. Çalışmanın bir diğer önemli sonucu da kaynaklarda terim olarak geçmeyen denizcilikle ilgili birçok sözcüğün ve yine kaynaklarda bulunmayan deyimlerin saptanmış olmasıdır.

Esen (2016), “Memduh Şevket Esendal’ın Hikâyelerinin Söz Varlığı ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde; Memduh Şevket Esendal’ın ortaokul seviyesindeki öğrencilerin seviyesine uygun nitelikte olan hikâyeleri üzerinde söz

varlığı ögeleri ve değerler araştırılmıştır. Araştırma sonucunda Memduh Şevket Esenal'ın eserlerinin söz varlığı açısından atasözleri ve kalıplaşmış ifadeler haricinde yeterli seviyede olduğu ifade edilmiştir.

Mete'nin (2016) "Sevim Ak'ın Çocuk Romanlarının Sözvarlığı Açısından Çözümlemesi" adlı yüksek lisans tezinin amacı; Sevim Ak'ın çocuk romanlarında söz varlığını oluşturan ögelerin ve bu ögelerin kullanım sıklıklarının belirlenmesidir. Yazarın, çocuk edebiyatı yapıtlarından roman türünde olan 12 kitabı incelenmiştir. Kitaplar içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Çalışma sonucunda söz varlığı ögelerinden olan ikilemelerin geniş yer tuttuğu görülmüş; ardından deyimlerin, yabancı sözcüklerin, terimlerin, ilişki sözlerin, argo sözcüklerin geldiği saptanmıştır. Yazarın romanlarda kalıplaşmış sözlere hiç yer vermediği de dikkat çekici bir sonuç olarak görülmektedir. Ayrıca yazarın Anadolu ağızları, atasözleri, tekerlemeler ve bilmeceleri ise diğer söz varlığı ögelerine oranla çok daha az kullandığı belirlenmiştir.

Özbaşı (2016), "Zeynep Cemali'nin Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Söz Varlığı Ögeleri Açısından İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezinde, incelenen yapıtlardaki söz varlığı ögelerinin yazınsal metne sağladığı anlamsal katkıları değerlendirmeyi amaçlamıştır. Cemali'nin eserlerinin çocuk okurun söz evrenini geliştirecek nitelikte olduğu sonucuna varmıştır.

Oruç (2019), "Kemalaettin Tuğcu'nun Hikâyelerinde Söz Varlığı" isimli yüksek lisans çalışmasında yazarın eserlerinin söz varlığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma nitel bir çalışma olup 20 farklı hikâye doküman incelemesi tekniği kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda söz varlığı ögelerinin hikâyeler arasında farklı sayı ve sıklıklarda olduğu görülmüştür.

Akkuş (2019) "Seza Kutlar Aksoy'un Öykülerinde Söz Varlığı" adlı yüksek lisans çalışmasında, yazarın öykülerindeki söz varlığını incelemiştir. Araştırma, nitel bir çalışma olup doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, Seza Kutlar Aksoy'un öykülerinde deyim ve ikileme sayısının diğer söz varlıklarına oranla çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yabancı sözcükleri de az sayıda kullandığı araştırma sonucuna yansımıştır.

Fidan (2019), "Cahit Uçuk'un 'Türk İkizleri' ve 'Gümüş Kanat' Çocuk Romanlarının Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi" isimli tezi yazmıştır. Çalışmada özellikle

kaynaklara girmemiş söz varlığı ögelerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda incelenen kitaplarda en fazla deyim, yabancı sözcük ve ikilemelere; en az ise atasözlerine rastlamıştır.

Sekman (2020) “Orhan Veli Kanık'ın Öykülerinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde; Orhan Veli'nin sanat anlayışı, hayata, insana ve topluma bakış açısı ile söz varlığı arasındaki bağı incelemiştir. Öykülerde en sık tekrar edilen sözcükler; deniz, insan, kadın, güzel, kız, iyi, koku olarak görülmüştür. Alıntı ve yabancı sözcüklerin oranı tüm öyküler içerisinde %24,33 olarak bulunmuş ve ayrıca öykülerde hiç atasözüne rastlanılmamıştır.

Çetinkaya (2020) “Ayla Çınaroğlu'nun Masal ve Hikâyelerinin Türkçe Öğretimi Bağlamında Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans çalışmasında amaç, Ayla Çınaroğlu'nun 13 masal ve 11 hikâye kitabının söz varlığı açısından incelenmesidir. Doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı çalışmada, elde edilen veriler doğrultusunda söz varlığı tanımlanıp söz varlığının içerdiği ögeler açıklanmıştır. Araştırma sonucunda incelemesi yapılan eserlerin deyim, ikileme ve yabancı sözcüklerce zengin olduğu, diğer söz varlığı ögeleri yönünden ise zengin olmadığı tespit edilmiştir.

2.2.2 Makaleler

Ceran, Dağ, Yıldız, Özgül, Altun (2020) “6. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Söz Varlığı Bakımından İncelenmesi” isimli makalelerinde, 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı içerisindeki tema metinlerinin söz varlığını incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla çalışmada doküman incelemesi modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda metinlerde kullanılan en fazla kelimenin isim türünde olduğu, atasözlerine ise metinlerde yer verilmediği tespit edilmiştir.

Yıldırım Bilgen (2017) “Çocuk Edebiyatı Alanındaki Eserlerin Söz Varlığı Ögelerine İlişkin Karşılaştırmalı Bir İnceleme” isimli çalışmasında, çocuk edebiyatı alanındaki eserlerin söz varlığına yönelik karşılaştırmasını yapmayı amaçlamıştır. Çalışmada metin türlerine göre çocuk kitaplarındaki toplam deyim, ikileme, atasözü sayıları ile en fazla kullanılan yüz deyim, ikileme ve atasözü incelenmiştir. Çalışmada, en fazla ikilemenin çocuk şiirlerinde kullanıldığı, en az deyim kullanıldığı türün çocuk romanları olduğu ve en az atasözünün kullanıldığı çocuk kitabının roman türünde olduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Aktaş (2016), “Okuma Eğitimi Açısından Sevim Ak'ın Çocuk Öykülerinde Söz Varlığı” adlı çalışmasında Sevim Ak'a ait “Yıldızlar Nereye?” ve “Duvarlar Resim Olsa”

adlı öykülerindeki söz varlığı öğelerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda ise Sevim Ak'ın iki öykü kitabının söz varlığını zenginleştirecek bir nitelik taşıyıp 7-10 yaş grubu öğrencilere tavsiye edilebilir olduğu ifade edilmiştir.

Sever, Karagül (2014) “Oğuz Tansel’in Derleyip Yazdığı Masal Kitaplarında Yer Alan Söz varlığı Öğelerinin İncelenmesi” isimli çalışmalarında Oğuz Tansel’in masal kitaplarındaki atasözü, deyim, ikileme ve kalıp sözleri tespit ederek bu masalların çocukların dil ve anlatımlarını geliştirmedeki rolünü belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda Oğuz Tansel’in yazdığı 6 masal kitabında toplam 625 kalıplaşmış dil birimi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada Oğuz Tansel’in derleyip yazdığı masalların, çocuklara dilimizin inceliklerini benimsetmede başarılı olabileceği tespitinde bulunulmuştur.

2.3 Mustafa Orakçı Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Tezimizin konusunu oluşturan “Ünlülerle Bir Gün” kitap dizisinin yazarı Mustafa Orakçı ve eserleri üzerine bir akademik çalışma yapılmıştır. Bu çalışma aşağıda verilmiştir.

Ulus (2020) “Mustafa Orakçı'nın Çocuk Kitaplarındaki Eğitsel İletiler Üzerine Bir İnceleme” isimli çalışmasında Mustafa Orakçı'nın yazdığı 45 çocuk kitabını, barındırdığı eğitsel iletiler yönünden incelemiştir. Araştırma sonucunda yazarın eserlerinde 1185 adet eğitsel ileti olduğunu tespit etmiş ve bu eserlerde en fazla kullanılan eğitsel iletilerin ise bilgi vermek ve büyüklere saygılı davranmak olduğunu ortaya koymuştur.

Mustafa Orakçı'nın “Ünlülerle Bir Gün” isimli kitap dizisinin söz varlığı unsurları açısından incelenmesi de Türkçe eğitime ve ilgili literatüre katkı sağlayacak bir çalışma olacaktır.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araç ve teknikleri, verilerin toplanması ve verilerin analizi başlıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, var olan bir durumu olduğu şekliyle ortaya çıkarmayı amaçlayan tarama modeli kullanılmıştır. Bu modele göre, “Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun bir biçimde ‘gözleyip’ belgeleyebilmektir.” (Karasar, 2020:109)

Araştırmamızda Mustafa Orakçı’nın “Ünlülerle Bir Gün” isimli kitap dizisinin ilk 10 kitabındaki söz varlığı ögeleri incelenmiştir. Bu ögeler türü ve kullanım sıklığına göre sınıflanmış ve açıklanmıştır. Kitap dizisinde yer alan 10 eser, kendi içlerinde tarama yapılarak söz varlıklarına ulaşılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Mustafa Orakçı’nın tüm çocuk kitaplarıdır. Araştırmanın örneklemi ise Mustafa Orakçı’nın “Ünlülerle Bir Gün” kitap dizisinin ilk 10 kitabı oluşturmaktadır. Bu kitapların isimleri şu şekildedir: Barbaros’la Bir Gün, Evliya Çelebi’yle Bir Gün, Fatih’le Bir Gün, Hezarfen’le Bir Gün, İbni Sina’yla Bir Gün, Mehmet Akif’le Bir Gün, Mevlana’yla Bir Gün, Mimar Sinan’la Bir Gün, Piri Reis’le Bir Gün, Yunus Emre’yle Bir Gün.

3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Bu çalışmada araştırma verileri, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılarak elde edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. (Yıldırım ve Şimşek, 2018:189)

Araştırmada, yazara ait dokümanlar kullanılmıştır ve nitel araştırmalarda dokümanlar önemli bilgi kaynakları olarak görülmektedir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılacak eserler tespit edilerek, satın alma yöntemi ile temin edilmiştir. Araştırmanın kapsamını oluşturan yapıtlar incelenerek yazarın söz varlığına ulaşılmıştır. Çalışmamızda, Doğan Aksan'ın Türkçenin Sözcük Varlığı isimli kitabındaki tasnifi esas alınmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmaya konu olan kitap dizisindeki her bir eser ayrı ayrı incelenmiştir. Araştırma verilerinin analiz edilmesinde “Kategorisel içerik analizi yöntemi” kullanılmıştır. “Kategorisel analiz, genel olarak, belirli bir mesajın önce birimlere bölünmesini ve ardından bu birimlerin, belirli kriterlere göre kategoriler halinde gruplandırılmasını ifade eder. Kategorilendirme, mesajların kodlanmasını, yani anlamlarının işlenmesini gerektirir.” (Bilgin, 2006:19).

Çalışmamızda, doküman analizi sonucunda elde edilen veriler sınıflandırılıp yorumlanmış ve ardından bir sonuca varılmıştır. Ulaşılan veriler ışığında, söz konusu eserlerdeki söz varlığı unsurlarının Türkçe eğitime katkısı değerlendirilmiştir.

Araştırmanın konusu olan eserlerdeki söz varlığını oluşturan unsurlar kaynak taraması yapılarak tespit edilmiştir. Her bir eserdeki atasözleri ve deyimlerin kontrolünde tdk.gov.tr adresindeki Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü ile Ömer Asım Aksoy'un “Atasözü ve Deyimler Sözlüğü”nden istifade edilmiştir. Terimlerin tespitinde tdk.gov.tr adresinde Güncel Türkçe Sözlük'ten yararlanılmıştır. İlişki (Kalıp) sözler ve yansıma sözcüklerin tespitinde, kaynak taraması yapıp bu alanlarda yapılmış çalışmalar incelenmiş ve uzman görüşleri ile de desteklenerek söz varlıkları belirlenmiştir. Tespit edilen ikilemelerin kontrolünde ise Vecihe Hatipoğlu'nun “Türk Dilinde İkileme” isimli eserinden yararlanılmıştır. Yabancı sözcüklerde, ilköğretim seviyesinin dışında olduğunu ve sözlük kullanımına ihtiyaç duyulacağını düşündüğümüz sözcükler incelemeye alınmıştır. Argo sözcük tespitinde Ferit Devellioğlu'nun “Türk Argosu” ve Hulki Aktunç'un “Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü” isimli eserleri göz önünde bulundurulmuştur. Çeviri sözcükler ise kaynak yetersizliği sebebiyle inceleme dışında tutulmuştur. Ayrıca, kaynaklarda yer almayan dilsel öğelere çalışmada yer verilmemiştir. İncelenen eserlerdeki deyimlerin bazılarında yapısal farklılıklar görülmüş ve deyimlerin kelimelerinin yerlerine farklı kelimeler getirildiği görülmüştür. Bu durumdaki az sayıda deyim başına yıldız (*) getirilerek diğer deyimler ile birlikte bunlara da yer verilmiştir.

Eserlerde yer alan söz varlığına ait tüm dilsel ögeler kendi içinde kategorilendirilmiştir. Çalışmada her bir eserdeki söz varlığı öğelerinin sıklıkları ve tekrarlı durumları saptanmıştır. Tüm incelemeler bittikten sonra tek bir tabloda eserlerdeki söz varlıklarının bütünü tekrarlı durumlarıyla birlikte tabloya yansıtılmış ve bu durumun üzerinden bir sonuca varılmıştır. Ayrıca birden fazla kategoriye giren söz varlığı unsurları tek bir kategoriye ait olarak yerleştirilmiştir. Mesela; “kulaktan kulağa” söz varlığı ögesi, hem ikileme hem de deyimdir. Çalışmamızda bu söz varlığı ögesi deyimler bölümünde ele alınmıştır.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Bu bölümde Mustafa Orakçı'nın “Ünlülerle Bir Gün” kitap dizisinin ilk setinde yer alan eserlerdeki söz varlığı ögeleri, her bir kitap için ayrı ayrı incelenmiştir.

4.1 “Barbaros’la Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular

“Barbaros’la Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı ögeleri; deyim, ikileme, kalıp sözler, terim, yabancı sözcükler ve yansıma sözcükler olarak belirlenmiştir. Bu söz varlıklarını gösteren frekans değerleri Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1 “Barbaros’la Bir Gün” isimli eserde kullanılan söz varlığı ögelerine ilişkin bilgiler

Söz Varlığı Ögeleri	f
Deyim	12
İkileme	4
Kalıp Söz	4
Terim	8
Yabancı Sözcük	5
Yansıma	4
Toplam	37

Tabloda yer alan bilgilere göre eserde söz varlığına ait 37 unsur yer almaktadır. En fazla deyimlerin kullanıldığı eserde, atasözlerine ise yer verilmemiştir.

Aşağıda, “Barbaros’la Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı ögeleri sunulmuştur.

4.1.1 Deyimler

“Barbaros’la Bir Gün” isimli eserde 12 farklı deyim kullanılmıştır. Bu deyimlerin sıklık ve sayfa numaraları Tablo 4.2’de gösterilmektedir.

Tablo 4.2 Deyimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Deyim	f	Sayfa numarası
Ağzından kaçırmak	1	28
Dize getirmek	1	40
Dünyaya gelmek	1	17
Göz gezdirmek	1	11
Göz kırmak	1	2
Hakkını helal etmek	1	26

Harekete geçmek	1	24
Selam vermek	1	21
Tepeden tırnağa süzmek	1	9
Üstüne yürümek	1	22
Var olmak	1	41
Yelken açmak	1	40

Deyimlerin eserde geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir.

Ağızdan kaçırmak

“... diye ağızımdan kaçıırıverdim.” (s.28)

Dize getirmek

“Koca donanmaları dize getirdik.” (s.40)

Dünyaya gelmek

“... Yakup Ağa’nın dört oğlundan biri olarak dünyaya geldim.” (s.17)

Göz gezdirmek

“... haritaya biraz daha göz gezdirdi ve bana döndü.” (s.11)

Göz kırpmak

“Bir gün odamdaki pencereden göz kırpan yıldızları seyrederken...” (s.2)

Hakkını helal etmek

“Göreyim sizi aslanlarım! Hakkınızı helal edin.” (s.26)

Harekete geçmek

“Dün gece konuştuğumuz gibi gemilerimizi hilal şeklinde dizip harekete geçeceğiz.” (s.24)

Selam vermek

“Barbaros’un adını söylediği kişi başıyla selam veriyor...” (s.21)

Tepeden Tırnağa Süzmek

“Beni tepeden tırnağa süzdü.” (s.9)

Üstüne yürümek

“Yüz yirmi sekiz gemiyle altı yüz gemilik bir donanmanın üstüne yürümek akıl kârı mı?” (s.22)

Var olmak

“Var olun evlatlarım, diye haykırdı.” (s.41)

Yelken açmak

“Birlikte bu denizlerde yelken açtık.” (s.40)

4.1.2 İkilemeler

Eserde 4 farklı ikileme kullanılmıştır. Bu ikilemelerin sıklık ve sayfa numaraları Tablo 4.3’te yer almaktadır.

Tablo 4.3 İkilemelerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

İkileme	f	Sayfa numarası
Allah Allah	1	36
Dolu dolu	1	38
Teker teker	1	34
Tek tek	1	20

İkilemelerin eserde kullanıldığı cümleler aşağıda yer almaktadır.

Allah Allah

“ ‘Allah Allah!’ seslerine kılıç şakırtıları karışüyordu.” (s.36)

Dolu dolu

“Gözleri dolu dolu olmuştu.” (s.38)

Teker teker

“Görünce korktuğum o büyük gemiler teker teker batmaya başlamıştı.” (s.34)

Tek tek

“Barbaros beni hepsiyle tek tek tanıştırdı.” (s.20)

4.1.3 Kalıp sözler

Eserde yer alan 4 adet kalıp söz, farklı sıklıklarda toplamda 7 defa kullanılmıştır. Bu kalıp sözlerin sıklık ve sayfa numaraları Tablo 4.4’te gösterilmiştir.

Tablo 4.4 Kalıp sözlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Kalıp Söz	f	Sayfa numarası
Efendim	3	11,13,15
Emredersin	2	25,27
Helal olsun	1	26
Teşekkür ederim	1	13

Kalıp sözlerin geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir.

Efendim

“Kötü bir niyetim yoktu efendim, dedim.” (s.11)

Emredersin

“Emredersin Kaptan Paşam.” (s.25)

Helal olsun

“Helal olsun Kaptan Paşam!” (s.26)

Teşekkür ederim

“Gemide kalmama izin verdiğiniz için çok teşekkür ederim efendim, dedim.” (s.13)

4.1.4 Terimler

Eserde bulunan 8 tane terim anlamlı kelime farklı sıklıklarda toplamda 24 kere kullanılmıştır. Terimlerin sıklık ve sayfa numaraları Tablo 4.5’te gösterilmektedir.

Tablo 4.5 Terimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Terim	f	Sayfa numarası
Ada	1	17
Harita	3	10,11,42
Ufuk	1	22
Donanma	4	5,22,40
Kaptan	4	10,11,12
Yelken	1	31
Kaptanıderya	2	5,16
Levent	8	8,10,14,18,35,37,43

Eserdeki terimlerin türleri ve eserde yer aldığı cümleler aşağıda verilmiştir.

Coğrafya terimleri

Ada

“Bu denizdeki bir adada, Yakup Ağa’nın dört oğlundan biri olarak dünyaya geldim.” (s.17)

Harita

“Kaptan masadaki haritaları inceliyordu.” (s.10)

Ufuk

“Gemiler ufukta göründü arkadaşlar.” (s.22)

Denizcilik terimleri

Donanma

“...kaptan ı derya yani donanma başkomutanı...” (s.5)

Kaptan

“Beni kolumdan tuttuğu gibi kaptanın kamarasına götürdü.” (s.10)

Yelken

“Çok şükür ki birden bire esen rüzgârla yelkenler şişti ve hareket ettik.” (s.31)

Tarih terimleri

Kaptanıderya

“Kısa bir araştırmadan sonra Preveze Deniz Savaşı’nın Kaptan-ı Derya, yani donanma başkomutanı, Barbaros Hayrettin Paşa ile...” (s.5)

Levent

“Bu, iri yapılı çatık kaşlı bir leventti; yani deniz askeri...” (s.8)

4.1.5 Yabancı sözcükler

Eserdeki 5 farklı yabancı kelime toplamda 9 defa kullanılmıştır. Yabancı sözcüklerin sıklık ve sayfa numaralarını gösteren bilgiler Tablo 4.6’da yer almaktadır.

Tablo 4.6 Yabancı sözcüklerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Yabancı sözcük	f	Sayfa numarası
Destur	1	19
Güverte	3	10,16,28
Kamara	3	10,18,19
Korsan	1	41
Prova	1	23

Yabancı sözcüklerin köken bilgileri, anlamları ve eserde geçtiği cümleler aşağıda sunulmuştur.

Farsça sözcük

Destur: İzin, müsaade.

“Destur var mı Paşam?”

İtalyanca sözcükler

Güverte: Gemide ambar ve kamaraların üstü.

“... bu çocuğu güvertede buldum.” (s.10)

Kamara: Gemilerde oda.

”Beni kolumdan tuttuğu gibi kaptanın kamarasına götürdü.” (s.10)

Korsan: Gemilere saldıran deniz haydudu, deniz hırsız.

“Artık Akdeniz, korsan saldırılarından kurtulacak ve bu denize barış hâkim olacak.” (s.41)

Prova: Bir şeyin amacına uygun, istenilen düzeyde olup olmadığını anlamak için yapılan deneme.

“Dün savaş provasını yaptık.” (s.23)

4.1.6 Yansıma sözcükler

Eserdeki 4 yansıma sözcük farklı sıklıklarda toplamda 7 defa kullanılmıştır. Yansıma sözcüklerin frekans ve sayfa numaralarını gösteren bilgiler Tablo 4.7’de sunulmuştur.

Tablo 4.7 Yansıma sözcüklerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Yansıma	f	Sayfa numarası
Güm	1	32
Haykırmak	1	41
Patlamak	4	32,33,34,44
Şakırtı	1	36

Yansıma sözcüklerin kullanıldığı cümleler aşağıda örneklendirilmiştir.

Güm

“Az sonra gümm diye bir ses duyuldu.” (s.32)

Haykırmak (Bu sözcük kimi kaynaklara göre yansıma, kimi kaynaklara göre yansıma değildir. Demircan’a (1996) göre yansıma sözcük olarak kabul edilmiştir.)

“Var olun evlatlarım, diye haykırdı.” (s.41)

Patlamak

“Düşman tarafından atılan top, o kadar şiddetli patlamıştı ki...” (s.32)

Şakırtı

“‘Allah Allah’ seslerine kılıç şakırtıları karışıyordu.” (s.36)

4.2 “Evliya Çelebi’yle Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular

“Evliya Çelebi’yle Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı öğeleri; deyim, ikileme, kalıp sözler, terim ve yabancı sözcükler olarak belirlenmiştir. Bu söz varlıklarını gösteren frekans değerlerine ait bilgiler Tablo 4.8’ de yer almaktadır.

Tablo 4.8 “Evliya Çelebi’yle Bir Gün” isimli eserde kullanılan söz varlığı öğelerine ilişkin bilgiler

Söz Varlığı Öğeleri	f
Deyim	12
İkileme	1
Kalıp Söz	3
Terim	4
Yabancı Sözcük	3
Toplam	23

Tabloda yer alan bilgilere göre eserde 23 tane söz varlığı unsuru yer almaktadır. En çok deyimlerin kullanıldığı eserde atasözlerine ve yansıma sözcüklere yer verilmediği görülmektedir.

Aşağıda, “Evliya Çelebi’yle Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı öğeleri sunulmuştur.

4.2.1 Deyimler

Eserde 12 farklı deyim kullanıldığı tespit edilmiştir. 1 deyim 2 defa kullanılmasıyla eserdeki toplam deyim sayısı 13 olmuştur. Bu deyimlerin frekans bilgilerini ve sayfa numaralarını gösteren bilgiler Tablo 4.9’da sunulmuştur.

Tablo 4.9 Deyimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Deyim	f	Sayfa numarası
Bir o yana bir bu yana	1	24
Dili çözülmek	1	14
Dili dolaşmak	1	20
Elinden kurtulmak	1	43
Fırsat bulmak	1	18
Gözden kaybolmak	1	46
Göz kırmak	1	2
Mola vermek	1	6
Sahile vurmak	1	26
Yola çıkmak	2	11,13

Yola düzölmek	1	14
Yol almak	1	31

Eserde yer alan deyimlere ilişkin örneklemler aşağıda yer almaktadır.

Bir o yana bir bu yana

“Bir o yana bir bu yana savruluyorduk.” (s.24)

Dili çözülmek

“Yolculuk sürdükçe dilim çözülyordu...” (s.14)

Dili dolaşmak

“... heyecandan dilim dolařtı.” (s.20)

Elinden kurtulmak

“... eşkıyaların elinden nasıl kurtulduğunu dinlemek çok heyecanlıydı.” (s.43)

Fırsat bulmak

“Fırsat buldukça geziyorum.” (s.18)

Gözden kaybolmak

“Atını dörtmala sürerek gözden kayboldu.” (s.46)

Göz kırpmak

“Bir gün odamdaki pencereden göz kırpan yıldızları seyrederken...” (s.2)

Mola vermek

“Tahminime göre burası bir handı. Yolcuların mola verip dinlendikleri bir yer...” (s.6)

Sahile vurmak

“Üç uzun günün sonunda tahta parçası sahile vurdu.” (s.26)

Yola çıkmak

“Kırım’dan yola çıktım; İstanbul’a gidiyorum.” (s.11)

***Yola düzölmek**

“Evliya Çelebi önde, ben de onun arkasında yola koyulduk.” (s.14)

Yol almak

“Böylece hep hızlı yol alabilirler.” (s.31)

4.2.2 İkileme

“Evliya Çelebi’yle Bir Gün” isimli eserde sadece 1 tane ikileme tespit edilmiştir. İkileme, İkilemenin geçtiğı cümle ve sayfa numarası aşağıdadır.

Şehir şehir

“İlk önce İstanbul’u gezdim. Arkasından Bursa’yı... Sonra da şehir şehir...” (s.21)

4.2.3 Kalıp sözler

Eserde yer alan 3 farklı kalıp söz, farklı sıklıklarla toplamda 13 defa kullanılmıştır. Eserdeki kalıp sözlerin frekans bilgilerini ve sayfa numaralarını gösteren bilgiler Tablo 4.10’da verilmiştir.

Tablo 4.10 Kalıp sözlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Kalıp Söz	f	Sayfa numarası
Efendim	11	7,10,14,15,18,22,23,29,38
İnşallah	1	39
Özür dilerim	1	9

Kalıp sözlerin yer aldığı cümleler aşağıda örneklenmiştir.

Efendim

“Efendim, ben Evliya Çelebi’yi arıyorum, dedim.” (s.7)

İnşallah

“Hazırlıklarımı yapıp inşallah hacca gideceğim.” (s.39)

Özür dilerim

“Rahatsız ettiğim için özür dilerim.” (s.9)

4.2.4 Terim

Eserde tespit edilen 4 terim, farklı sıklıklarla toplamda 7 kez kullanılmıştır. Terimlerin sıklık ve sayfa numarası bilgisi Tablo 4. 11’de yer almaktadır.

Tablo 4.11 Terimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Terim	f	Sayfa numarası
Kıta	1	5
Hac	3	38,39
Fıkra	1	43
Mektup	2	30,45

Terimlerin türleri ve eserde yer aldığı cümleler aşağıdaki gibidir.

Coğrafya terimi

Kıta

“... ve hayatı byunca üç kıtada pek çok ülke dolaşmış.” (s.5)

Dinî terim

Hac

“Bundan sonra hacca gitmek istiyorum Murat” (s.38)

Edebiyat terimleri

Fıkra

“Anlattığı bazı fıkralara da çok gülmüştüm.” (s.43)

Mektup

“Şimdi geldiğim Kırım’da askerler acil olan mektupları nasıl ulaştırırlar biliyor musun? (s.30)

4.2.5 Yabancı sözcükler

Eserde tespit edilen 3 yabancı sözcük, farklı sıklıklarda toplamda 4 kez kullanılmıştır. Bu yabancı sözcüklerin sıklık ve sayfa numaralarını gösteren bilgiler Tablo 4.12’de yer almaktadır.

Tablo 4.12 Yabancı sözcüklerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Yabancı sözcük	f	Sayfa numarası
Cirit	1	43
Cambaz	2	33,34
Piramit	1	39

Yabancı sözcüklerin kökenleri, anlamları ve eserde geçtiği cümleler aşağıda yer almaktadır.

Arapça sözcük

Cirit: At koşturup birbirine değnek atarak takım hâlinde oynanan oyun, cirit oyunu.

“Evliya Çelebi’nin cirit oynarken kırdığı dişini...” (s.43)

Farsça sözcük

Cambaz: Yerde ve tel, at, bisiklet, ip vb. üzerinde dengeye dayanan, tehlikeli, heyecan verici gösteriler yapan kimse, akrobat.

“Meğer burada ip cambazları toplanmış...” (s.33)

Fransızca sözcük

Piramit: Mısır firavunlarının mezarlarına verilen ad.

“Mısır’daki piramitleri, Nil Nehri’ni görmek istiyorum.” (s.39)

4.3 “Fatih’le Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular

“Fatih’le Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı ögeleri; deyim, doldurma söz, ikileme, kalıp sözler, terim anlamlı sözcükler ve yansıma olarak tespit edilmiştir. Bu söz varlıklarını gösteren frekans değerlerine ait bilgiler Tablo 4.13’ te yer almaktadır.

Tablo 4.13 “Fatih’le Bir Gün” isimli eserde kullanılan söz varlığı ögelerine ilişkin bilgiler

Söz Varlığı Ögeleri	f
Deyim	10
Doldurma Söz	1
İkileme	5
Kalıp Söz	5
Terim	3
Yansıma	1
Toplam	25

Tablo 4.13 incelendiğinde “Fatih’le Bir Gün” isimli eserde 25 farklı söz varlığı unsurunun yer aldığı görülmektedir. En fazla deyimlerin kullanıldığı eserde, atasözleri ise yer almamıştır.

Aşağıda, “Fatih’le Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı ögeleri sunulmuştur.

4.3.1 Deyimler

Eserde 10 farklı deyim kullanıldığı tespit edilmiştir. 1 deyim 3 defa kullanılmasıyla eserdeki toplam deyim sayısı 12 olmuştur. Bu deyimlerin frekans bilgilerini ve sayfa numaralarını gösteren bilgiler Tablo 4.14’te gösterilmiştir.

Tablo 4.14 Deyimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Deyim	f	Sayfa numarası
Başına geçmek	1	47
Canını bağışlamak	1	41
Can vermek	1	37
Göz kırmak	3	2,9,10
Göz ucuyla süzmek	1	26
Gözünü almak	1	17
Kendini alamamak	1	15
Ne olur ne olmaz	1	14
Tahta çıkmak	1	5
Topa tutmak	1	32

Aşağıda, eserde geçen deyimlerin yer aldığı cümleler örneklenmiştir.

Başına geçmek

“Hemen masanın başına geçtim çünkü bitirilmesi gereken bir ödevim vardı...” (s.47)

Canını bağışlamak

“Ne olur bize acıyın. Canımızı bağışlayın” (s.41)

Can vermek

“... sancağı surlara dikti ve sancağa dayanarak can verdi.” (s.37)

Göz kırpma

“Bir gün odamdaki pencereden göz kırpan yıldızları seyrederken...” (s.2)

Göz ucuyla süzmek

“Akşemseddin, göz ucuyla beni süzdü.” (s.26)

Gözünü almak

“Işık gözümü aldı, hiçbir şey göremedim.” (s.17)

Kendini alamamak

“Acaba bir şey olur mu, demekten kendimi alamıyordum.” (s.15)

Ne olur ne olmaz

“Ne olur ne olmaz, diyerek çantamı hazırladım ve beklemeye başladım.” (s.14)

Tahta çıkmak

“On üç yaşındayken babasının isteği üzerine tahta çıkan Fatih...” (s.5)

Topa tutmak

“Haliç’e indirilen gemiler, denizden İstanbul’u topa tutuyordu.” (s.32)

4.3.2 Doldurma sözler

“Fatih’le Bir Gün” isimli eserde 1 tane doldurma sözcük tespit edilmiştir. Doldurma sözcük, bu sözcüğün geçtiği cümle ve sayfa numarası aşağıdadır.

Şey

“Şey... Efendim, dedim... Ben... Ben...” (s.23)

4.3.3 İkilemeler

Eserde 5 farklı ikileme kullanılmıştır. Bu ikilemelerin sıklıklarını ve sayfa numaralarını gösteren bilgiler Tablo 4.15’te yer almaktadır.

Tablo 4.15 İkilemelerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

İkileme	f	Sayfa numarası
Art arda	1	20
Birer birer	1	35
Koca koca	1	20
Söylene söylene	1	6
Tekrar tekrar	1	19

İkilemelerin geçtiği cümlelere aşağıda yer verilmiştir.

Art arda

“Art arda sorularımı sıralarken bir yandan da koşuyordum.” (s.20)

Birer birer

“Ok yağmuruna tutulan askerler birer birer şehit oluyordu.” (s.35)

Koca koca

“O, uzun boyuyla koca koca adımlar atarken...” (s.20)

Söylene söylene

“... diye söylene söylene odanın içinde dolaşmaya başladım.” (s.6)

Tekrar tekrar

“Burası neresi, diye tekrar tekrar sordum.” (s.19)

4.3.4 Kalıp sözler

Eserde tespit edilen 5 kalıp söz, farklı sıklıklarla toplamda 8 defa kullanılmıştır. Kalıp sözlerin frekans ve sayfa numaraları bilgisine Tablo 4.16’da yer verilmiştir.

Tablo 4.16 Kalıp sözlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Kalıp söz	f	Sayfa numarası
Efendim	4	22,23,36
Hoş bulduk	1	25
Hoş geldiniz	1	25
İnşallah	1	24
Sağ olun	1	22

Kalıp sözlerin yer aldığı cümleler aşağıda sunulmuştur.

Efendim

“Mu... Murat efendim.” (s.22)

Hoş bulduk

“Hoş bulduk hünkârım, diye cevap verdi.” (s.25)

Hoş geldiniz

“Hocam hoş geldiniz, dedi.” (s.25)

İnşallah

“Sözlerin zafer müjdesi olur inşallah, diyerek başımı okşadı.” (s.24)

Sağ olun

“Sağ olun efendim.” (s.22)

4.3.5 Terimler

Eserde tespit edilen 3 terim, farklı sıklıklarla toplamda 13 kez kullanılmıştır. Terimlerin sıklık ve sayfa numarası bilgisi Tablo 4. 17’de yer almaktadır.

Tablo 4.17 Terimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Terim	f	Sayfa numarası
Sancak	3	36,37
Masal	1	8
Yeniçeri	9	18,19,20,21,34,35

Terimlerin türleri ve eserde bulunduğu cümleler aşağıda verilmiştir.

Askerlik terimi

Sancak

“Hasan, elindeki sancağı bırakmıyordu.” (s.36)

Edebiyat terimi

Masal

“Ama böyle güzel şeyler yalnızca masallarda olur.” (s.8)

Tarih terimleri

Yeniçeri

“Karşımda uzun boylu pala bıyıklı bir asker duruyordu. Bu bir yeniçeri olmalıydı.” (s.18)

4.3.6 Yansıma

“Fatih’le Bir Gün” isimli eserde 1 tane yansıma sözcük tespit edilmiştir. Yansıma sözcük, bu sözcüğün geçtiği cümle ve sayfa numarası aşağıdadır.

Titremek

“Şahi toplarının çıkardığı ses, yeri göğü titretiyordu.” (s.31)

4.4 “Hezarfen’le Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular

“Hezarfen’le Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı ögeleri; deyim, ikileme, kalıp sözler, terim ve yabancı sözcükler olarak tespit edilmiştir. Bu söz varlıklarını gösteren frekans değerlerine ait bilgiler Tablo 4.18’de yer almaktadır.

Tablo 4.18 “Hezarfen’le Bir Gün” isimli eserde kullanılan söz varlığı ögelerine ilişkin bilgiler

Söz Varlığı Ögeleri	f
Deyim	7
İkileme	5
Kalıp Söz	8
Terim	2
Yabancı sözcük	1
Toplam	23

Tablo 4.18 incelendiğinde “Hezarfen’le Bir Gün” isimli eserde 23 farklı söz varlığı ögesinin kullanılmış olduğu görülmektedir. En fazla kalıp sözlere yer verilen eserde; atasözleri ve yansıma sözcükler ise kullanılmamıştır.

Aşağıda, “Hezarfen’le Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı ögeleri sunulmuştur.

4.4.1 Deyimler

“Hezarfen’le Bir Gün” isimli eserde 7 farklı deyim yer almaktadır. Deyimlerin frekans ve sayfa numaraları bilgisi Tablo 4. 19’da verilmiştir.

Tablo 4.19 Deyimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Deyim	f	Sayfa numarası
Başına oturmak	1	4
Fark etmek	1	34
Göz gezdirmek	1	8
Göz kırmak	1	2
İzin almak	1	24
Karar vermek	1	22
Kanat çırpma	1	8

Eserde deyimlerin geçtiği cümleler aşağıdaki gibidir.

Başına oturmak

“...bilgisayarın başına oturdum ve araştırmaya başladım.” (s.4)

Fark etmek

“Anahtarımı elime aldığımda bir şey unuttuğumu fark ettim.” (s.34)

Göz gezdirmek

“Çevreme göz gezdirdim. Arkamda Galata Kulesi vardı.” (s.8)

Göz kırmak

“Bir gün odamdaki pencereden göz kırpan yıldızları seyrederken...” (s.2)

İzin almak

“Padişah’tan da izin alarak fişeğe bindi.” (s.24)

Karar vermek

“Onun araştırmalarını inceledim ve hayalini gerçekleştirmeye karar verdim.” (s.22)

Kanat çırpma

“Martılar ters esen rüzgârda kanat çırpmadan uçuyorlardı.” (s.8)

4.4.2 İkilemeler

Eserde 5 farklı ikileme tespit edilmiştir. İkilemelerin frekans ve sayfa numaraları, Tablo 4.20’de yer almaktadır.

Tablo 4.20 İkilemelerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

İkileme	f	Sayfa numarası
Eli kolu	1	9
Gece gündüz	1	23
Gelir gelmez	1	4
Tek tek	1	20
Yavaş yavaş	1	25

İkilemelerin yer aldığı cümleler de aşağıda sunulmuştur.

Eli kolu

“Bu sırada eli kolu dolu bir adam gelip yanımda durdu.” (s.9)

Gece gündüz

“Gece gündüz çizimler yaptım.” (s.23)

Gelir gelmez

“Gelir gelmez de bilgisayarın başına oturdum ve...” (s.4)

Tek tek

“Hata yapmamak için Hezarfen onları tek tek saydı.” (s.20)

Yavaş yavaş

“... bir alet yardımıyla yavaş yavaş süzülerek aşağıya indi.” (s.25)

4.4.3 Kalıp Sözler

Eserde tespit edilen 8 kalıp söz, farklı kullanımlarla toplamda 14 kez eserde yer almıştır. Kalıp sözlerin frekans ve sayfa numaraları bilgileri Tablo 4.21’de verilmiştir.

Tablo 4.21 Kalıp sözlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Kalıp söz	f	Sayfa numarası
Aferin	1	45
Buyurun	1	36
Efendim	7	9,11,12,16,18,20,27
Hoş geldin	1	39
Kolay gelsin	1	5
Sağ olun	1	41
Tebrik ederim	1	39
Teşekkür ederim	1	5

Kalıp sözlerin yer aldığı cümlelere ise aşağıda yer verilmiştir.

Aferin

“Aferin oğlum. Babanın ödevinden beş aldın!” (s.45)

Buyurun

“Evet benim. Buyurun?” (s.36)

Efendim

“Evet efendim, dedim.” (s.9)

Hoş geldin

“Hoş geldin Hezarfen, dedi.” (s.39)

Kolay gelsin

“Oğlum kolay gelsin, dedi.” (s.5)

Sağ olun

“Sağ olun hünkârım, diyerek padişahın hediyesini aldı.” (s.41)

Tebrik ederim

“Yaptığın büyük bir iştir. Seni tebrik ederim.” (s.39)

Teşekkür ederim

“Teşekkür ederim babacığım. Proje ödevimi araştırıyorum.” (s.5)

4.4.4 Terimler

Eserde 2 farklı terim kullanılmıştır. Terimlerin türleri ve eserde kullanıldıkları cümleler aşağıda sunulmuştur

Bilişim terimi

Bilgisayar

“Gelir gelmez de bilgisayarın başına oturdum ve araştırmaya başladım.” (s.4)

Gök bilim terimi

Uzay

“Hezarfen’i dinlerken tıpkı günümüzde uzaya gönderilen füzeler gibi, diye düşündüm.” (s.25)

4.4.5 Yabancı Sözcükler

Eserde 1 tane yabancı sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcüğün kökenine, anlamına ve eserde yer aldığı cümleye aşağıda yer verilmiştir.

İtalyanca sözcük

İskele: Deniz taşıtlarının yanaştığı, çoğu tahta ve betondan yapılmış, denize doğru uzanan yer.

“Bir süre sonra iskeleye bir gemi yanaştı.” (s.35)

4.5 “İbni Sina’yla Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular

“İbni Sina’yla Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı öğeleri; atasözü, deyim, ikileme, kalıp sözler, terim ve yabancı sözcükler olarak tespit edilmiştir. Bu söz varlıklarını gösteren frekans değerlerine ait bilgiler Tablo 4.22’de yer almaktadır.

Tablo 4.22 “İbni Sina’yla Bir Gün” isimli eserde kullanılan söz varlığı öğelerine ilişkin bilgiler

Söz Varlığı Öğeleri	f
Atasözü	1
Deyim	16
İkileme	4
Kalıp söz	8
Terim	4
Yabancı sözcük	1
Toplam	34

Tablo 4.22’ye göre “İbni Sina’yla Bir Gün” isimli eserde, 34 farklı söz varlığı ögesinin kullanılmış olduğu görülmektedir. En fazla deyimlerin yer aldığı eserde, yansıma sözcükler ise hiç kullanılmamıştır.

Aşağıda, “İbni Sina’yla Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı öğeleri sunulmuştur.

4.5.1 Atasözleri

“İbni Sina’yla Bir Gün” isimli eserde 1 tane atasözü tespit edilmiştir. Bu atasözü ve eserde geçtiği cümleye aşağıda yer verilmiştir.

İyi olacak hastanın hekim ayağına gelir

“İyi olacak hastanın doktor ayağına gelirmiş ya, İbni Sina da beni bulmuştu.” (s.21)

4.5.2 Deyimler

Eserde yer alan 16 deyim, farklı sıklıklarda toplamda 20 defa kullanılmıştır. Bu deyimlerin frekans ve sayfa numaraları bilgisi Tablo 4. 23’te yer almaktadır.

Tablo 4.23 Deyimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Deyim	f	Sayfa numarası
Boş durmamak	1	19
Etkisini göstermek	1	27
Göz kırpmak	1	2
Hava almak	1	18
Israr etmek	1	29
İşe yaramak	1	24
İyi gelmek	4	5,18,25,26
Karar vermek	1	8
Küçük dilini yutmak	1	41
Mola vermek	2	19,20
Söze karışmak	1	12
Su gibi akmak	1	4
Uykuya dalmak	1	16
Yola çıkmak	1	18
Yola düzülmek	1	21
Yüzünden okumak	1	41

Deyimlerin geçtiği cümleler ise aşağıda örneklenmiştir.

Boş durmamak

“Genç doktor bu arada boş durmuyor, sürekli bir şeyler yazıyordu.” (s.19)

Etkisini göstermek

“Biraz sonra tohumlar etkisini gösterir ve kendini daha iyi...” (s.27)

Göz kırpmak

“Bir gün odamdaki pencereden göz kırpan yıldızları seyrederken...” (s.2)

Hava almak

“Temiz hava almak sana iyi gelecektir.” (s.18)

Israr etmek

“Lütfen beni de götürün, diye ısrar ettim.” (s.29)

İşe yaramak

“Sadece hepsinin ne işe yaradığını bilmiyoruz.” (s.24)

İyi gelmek

“Temiz hava almak sana iyi gelecektir.” (s.18)

Karar vermek

“İşte, nereye gideceğime karar vermiştim.” (s.8)

Küçük dilini yutmak

“İçeri girdiğimizde hayretten neredeyse küçük dilimi yutacaktım.” (s.41)

Mola vermek

“Doktor beni yormamak için sık sık mola veriyordu.” (s.19)

Söze karışmak

“Yaşlı adam hemen söze karıştı.” (s.12)

Su gibi akmak

“Okuldayken su gibi akan zaman, hastayken geçmek bilmemişti.” (s.4)

Uykuya dalmak

“... göz kapaklarım ağırlaşmaya başladı. Güzel bir uykuya daldım.” (s.16)

Yola çıkmak

“... ve doktorun atıyla yola çıktık.” (s.18)

***Yola düzölmek**

“Tekrar yola koyulduk.” (s.21)

Yüzünden okumak

“Mutluluęu yüzünden okunuyordu.” (s.41)

4.5.3 İkilemeler

Eserde kullanılan 4 farklı ikilemenin, frekans ve sayfa numaraları bilgisi Tablo 4.24’te verilmiştir.

Tablo 4.24 İkilemelerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

İkileme	f	Sayfa numarası
İç içe	1	33
Sıcak sıcak	1	7
Sık sık	1	19
Tepeden tepeye	1	31

İkilemelerin yer aldığı cümleler ise aşağıda sıralanmıştır.

İç içe

“İç içe birkaç odadan geçtikten sonra büyük bir odada durduk.” (s.33)

Sıcak sıcak

“Çorbayı sıcak sıcak iç.” (s.7)

Sık sık

“Doktor beni yormamak için sık sık ...” (s.19)

Tepeden tepeye

“Tepeden tepeye uçararak ilerledik ve Buhara’ya vardık.” (s.31)

4.5.4 Kalıp Sözler

Eserde 8 farklı kalıp söz tespit edilmiştir. Bunları sıklık ve sayfa numarası bilgileri Tablo 4.25’te bulunmaktadır.

Tablo 4.25 Kalıp sözlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Kalıp söz	f	Sayfa numarası
Afiyet olsun	1	7
Efendim	1	11
Eline sağlık	1	7
Ellerin dert görmesin	1	40
Geçmiş olsun	1	12
Hoş geldiniz	1	32
İnşallah	1	26
Teşekkür ederim	1	11

Kalıp sözlerin örneklendiği cümleler aşağıda yer almaktadır.

Afiyet olsun

“Afiyet olsun yavrum.” (s.7)

Efendim

“Peki efendim. Yardımınız için...” (s.11)

Eline sağlık

“Eline sağlık anne... Çorba çok güzel görünüyor.” (s.7)

Ellerin dert görmesin

“Ellerin dert görmesin İbni Sina.” (s.40)

Geçmiş olsun

“Geçmiş olsun, dedi.” (s.12)

Hoş geldiniz

“Hoş geldiniz, dedi. Ben Buhara emirinin veziriyim.” (s.32)

İnşallah

“... senin hastalığına inşallah iyi gelecek” (s.26)

Teşekkür ederim

“Yardıminız için çok teşekkür ederim.” (s.11)

4.5.5 Terim

Eserde yer alan 4 farklı terim anlamlı sözcük farklı sıklıklarla toplamda 16 defa kullanılmıştır. Terimlerin sıklık ve sayfa numaraları bilgisi Tablo 4. 26’da yer almaktadır.

Tablo 4.26 Terimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Terim	f	Sayfa numarası
Bitki	7	23,24,25,26
Tohum	4	26,27
Mikrop	2	37
Muayene	3	30,35

Terim anlamlı kelimelerin türleri ve örneklendiği cümleler aşağıda sıralanmıştır.

Bitki bilimi terimleri

Bitki

“Senin ilacın, işte bu bitkiler. Çok şaşırmıştım.” (s.23)

Tohum

“Bu bitkilerin tohumları senin hastalığına inşallah iyi gelecek.” (s.26)

Biyoloji terimi

Mikrop

“Okulda öğretmenimiz bize hastalıklara sebep olan mikropları anlatmıştı.” (s.37)

Tıp terimi

Muayene

“Onu muayene etmeye gidiyorum.” (s.30)

4.5.6 Yabancı sözcükler

Eserde yer alan tek yabancı sözcük toplamda 17 defa kullanılmıştır. Bu sözcüğün kökeni, anlamı ve eserde geçtiği cümle aşağıda verilmiştir.

Arapça sözcük

Emîr: Araplarda ve bazı Müslüman ülkelerde bir kavim, şehir veya ülkenin başı.

“Sarayın kapısında bizi emirin adamları karşıladı.” (s.32)

4.6 “Mehmet Akif’le Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular

Mehmet Akif’le Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı öğeleri; deyim, ikileme, kalıp sözler, terim, yabancı sözcükler ve yansıma sözcükler olarak tespit edilmiştir. Bu söz varlıklarını gösteren frekans değerlerine ait bilgiler Tablo 4.27’de yer almaktadır.

Tablo 4.27 “Mehmet Akif’le Bir Gün” isimli eserde kullanılan söz varlığı öğelerine ilişkin bilgiler

Söz Varlığı Öğeleri	f
Deyim	17
İkileme	3
Kalıp Söz	6
Terim	4
Yabancı sözcük	3
Yansıma	3
Toplam	36

Tablo 4.27’ye göre “Mehmet Akif’le Bir Gün” isimli eserde, 36 farklı söz varlığı öğesinin kullanılmış olduğu görülmektedir. En fazla deyimlerin kullanıldığı eserde, atasözlerine ise yer verilmediği tespit edilmiştir.

Aşağıda, “Mehmet Akif’le Bir Gün” isimli eserde kullanılan söz varlığı öğeleri sunulmuştur.

4.6.1 Deyimler

“Mehmet Akif’le Bir Gün” isimli eserde yer alan 17 farklı deyim, farklı sıklıklarla toplamda 22 kez kullanılmıştır. Deyimlerin frekans ve sayfa numaralarını gösteren tablo (Tablo 4.28) aşağıdadır.

Tablo 4.28 Deyimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Deyim	f	Sayfa numarası
Alkış tufanı kopmak	2	13,47
Ayağa kalkmak	1	46
Boş durmamak	1	31
Davet etmek	2	5,47
Göz gezdirmek	1	10
Göz kırmak	1	2
İç çekmek	1	28
İş vermek	1	29
Karar vermek	1	19
Koluna girmek	1	15
Nefes almak	1	6
Sahneye çıkmak	2	6,47
Selam vermek	3	7,37,47
Siper etmek	1	23
Uykuya dalmak	1	42
Yolunu kesmek	1	9
Zincir vurmak	1	44

Eserde yer alan deyimlerin geçtiği cümleler aşağıda sıralanmıştır.

Alkış tufanı kopmak

“O anda Meclis’te bir alkış tufanı koptu.” (s.13)

Ayağa kalkmak

“Şiir bittiğinde meclisteki tüm vekiller ayağa kalkmış coşkuyla alkışlıyorlardı.” (s.46)

Boş durmamak

“Dolaşırken boş durmuyor, şiirlerimle insanlara...” (s.31)

Davet etmek

“Öğretmenim sözlerini tamamlayınca bizi sahneye davet etti.” (s.47)

Göz gezdirmek

“Adam başındaki fesiyle oynayarak meclise bir göz gezdirdi.” (s.10)

Göz kırpma

“Bir gün odamdaki pencereden göz kırpan yıldızları seyrederken...” (s.2)

İç çekmek

“Sorduğum son soru Mehmet Akif’i hüzenlendirmişti. İç çekti...(s.28)

İş vermek

“Veterinerlik okulundan mezun olanlara hemen iş verileceğini duyunca iş sahibi olup aileme...” (s.29)

Karar vermek

“Yazmaya nasıl karar verdiniz?” (s.19)

Koluna girmek

“... artık arkadaş sayılırsınız, diyerek koluma girdi ve meclisten ayrıldık.” (s.15)

Nefes almak

“Derin bir nefes aldım ve okumaya başladım.” (s.6)

Sahneye çıkmak

“Sahneye çıktım. Derin bir nefes aldım ve...” (s.6)

Selam vermek

“... seyircilere selam verip sahnenin arkasına geçtim.” (s.7)

Siper etmek

“Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın. (s.23)

Uykuya dalmak

“Yaşadıklarımı düşünürken uykuya daldım.” (s.42)

Yolunu kesmek

“Görevlilerden biri aniden yolumu kesti.” (s.9)

Zincir vurmak

“Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!” (s.44)

4.6.2 İkilemeler

Eserdeki ikilemelerin frekans ve sayfa numaraları bilgisi Tablo 4.29’da verilmiştir.

Tablo 4.29 İkilemelerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

İkileme	f	Sayfa numarası
Belli belirsiz	1	14
Peş peşe	1	29
Kışta kıyamette	1	41

İkilemelerin geçtiği cümleler ise aşağıda gösterilmiştir.

Belli belirsiz

“Mehmet Akif’in belli belirsiz mırıldandığını duydum.” (s.14)

Peş peşe

“Zor günler peş peşe geldi.” (s.29)

Kışta kıyamette

“Bu kışta kıyamette paltosuz dolaşıyor.” (s.41)

4.6.3 Kalıp sözler

Eserde yer verilen 6 farklı kalıp söz farklı sıklıklarda toplamda 14 kez kullanılmıştır. Kalıp sözlerin frekans ve sayfa numaraları bilgisi Tablo 4.30’da yer almaktadır.

Tablo 4.30 Kalıp sözlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Kalıp söz	f	Sayfa numarası
Efendim	5	11,15,23
Hoş bulduk	1	25
Hoş geldiniz	4	4,12,25,36
İnşallah	1	19
Kolay gelsin	2	11
Sağ olasin	1	23

Eserde yer alan kalıp sözlere ait örnekler aşağıda gösterilmiştir.

Efendim

“Efendim, kolay gelsin, dedim.” (s.11)

Hoş bulduk

“... selamlarına ‘Hoş bulduk’ diyerek cevap verdik. (s.25)

Hoş geldiniz

“İstikal Marşı’mızın kabulünün yıl dönümü için hazırladığımız törene hepiniz hoş geldiniz.” (s.4)

İnşallah

“Bir şiir yazıyorum millî marşımız olacak inşallah.” (s.19)

Kolay gelsin

“Efendim, kolay gelsin, dedim.” (s.11)

Sağ olasin

“Sağ olasin Murat.” (s.23)

4.6.4 Terimler

Eserde yer alan 4 farklı terim anlamlı kelime, farklı sıklıklarla toplamda 12 defa kullanılmıştır. Bu terimlerin sıklık ve sayfa numaralarını gösteren bilgiler Tablo 4.31’de gösterilmiştir.

Tablo 4.31 Terimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Terim	f	Sayfa numarası
Cephe	2	13,18
Kıta	2	7,23
Mısra	1	7
Şiir	7	19,20,31,45,46

Terim anlamlı kelimelerin türleri ve örneklendiği cümleler aşağıda sıralanmıştır.

Askerlik terimi

Cephe

“Mehmetçiklerimiz cephede savaşıırken biz burada üşümüştüz ne çıkar?” (s.18)

Edebiyat terimleri

Kıta

“... heyecanımı yendim ve on kıtayı güzel bir şekilde okudum. “ (s.7)

Mısra

“İlk iki mısradan sonra heyecanımı yendim ve...” (s.7)

Şiir

“Bir şiir yazıyorum millî marşımız olacak inşallah.” (s.19)

4.6.5 Yabancı sözcükler

Eserde, 3 yabancı sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcüklerin sıklık ve sayfa numaralarına ait bilgiler Tablo 4.32’de verilmiştir.

Tablo 4.32 Yabancı sözcüklerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Yabancı sözcük	f	Sayfa numarası
----------------	---	----------------

Ezel	1	44
Üstat	1	40
Kulis	1	46

Eserde kullanılan yabancı sözcüklerin köken bilgisi, bu sözcüklerin anlamları ve eserde kullanıldıkları cümleler aşağıda sunulmuştur.

Arapça sözcük

Ezel: Başlangıcı belli olmayan zaman, öncesizlik.

“Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.” (s.44)

Farsça sözcük

Üstat: Bilim veya sanat alanında üstün bilgisi ve yeteneği olan kimse.

“Şefik Bey üstada, ‘Bu soğukta bir palton bile yok. Meclise benim paltomla gidiyorsun...’ ” (s.40)

Fransızca sözcük

Kulis: Sahnenin gerisinde ve yanlarında bulunan bölüm.

“Anahtarın parlamasıyla kendimi tekrar kuliste buldum.” (s.46)

4.6.6 Yansıma sözcükler

Yansıma kelimelerin frekans ve sayfa numaraları bilgisi Tablo 4.33’ te gösterilmiştir.

Tablo 4.33 Yansıma sözcüklerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu		
Yansıma	f	Sayfa numarası
Mırıldanmak	2	14,43
Gıcırdamak	1	36
Fısıltı	1	40

Yansıma sözcüklerin kullanıldığı cümleler aşağıdadır.

Mırıldanmak

“Mehmet Akif’in belli belirsiz mırıldandığını duydum.” (s.14)

Gıcırdamak

“Merdivenin basamakları her adımda gıcırdayarak sanki bize...” (s.36)

Fısıltı

“İki kişinin fısıltıyla konuştuğunu duydum.” (s.40)

4.7 “Mevlana’yla Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular

“Mevlana’yla Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı ögeleri; deyim, kalıp söz, terim ve yansıma sözcük olarak tespit edilmiştir. Bu söz varlıklarını gösteren frekans değerlerine ait bilgiler Tablo 4.34’te yer almaktadır.

Tablo 4.34 “Mevlana’yla Bir Gün” isimli eserde kullanılan söz varlığı ögelerine ilişkin bilgiler

Söz Varlığı Ögeleri	f
Deyim	23
Kalıp Söz	6
Terim	2
Yansıma	1
Toplam	32

Tablo 4.34’e göre “Mevlana’yla Bir Gün” isimli eserde, 32 farklı söz varlığı ögesi kullanılmıştır. En fazla deyimlerin kullanıldığı eserde; atasözlerine, ikilemelere ve yabancı sözcüklere yer verilmediği görülmektedir.

Aşağıda, “Mevlana’yla Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı ögeleri sıralanmıştır.

4.7.1 Deyimler

Eserde 23 farklı deyim olduğu ve bu deyimlerin toplamda 25 yerde geçtiği görülmektedir. Deyimlerin sıklık ve sayfa numaralarını gösteren bilgiler Tablo 4.35’de yer almaktadır.

Tablo 4.35 Deyimleri sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Deyim	f	Sayfa numarası
Aç kalmak	1	32
Aklından çıkarmamak	1	19
Davet etmek	1	26

Fırsat bilmek	1	19
Fotoğraf çekmek	1	7
Göç etmek	2	21,43
Göz gezdirmek	1	38
Göz kırpma	1	2
İzin almak	2	7,39
Kucağına oturmak	1	17
Mola vermek	1	34
Peşinden yürümek	1	23
Peşine takılmak	1	21
Selam vermek	1	22
Sinirlerine hâkim olmak	1	17
Söze karışmak	1	13
Tepeden tırnağa süzmek	1	8
Tozu dumana katmak	1	11
Vakti gelmek	1	40
Yerini almak	1	44
Yolun açık olsun	1	40
Yüzüne vurmak	1	17
Ziyaret etmek	1	4

Deyimlerin, eserde geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir.

Aç kalmak

“Aç kalmış zavallılıklar, dedi. Al bu ekmeği onların karnını doyur.” (s.32)

Aklından çıkarmamak

“Evet, çocuklar bu öğütlerimi aklınızdan hiç çıkarmayın.” (s.19)

Davet etmek

“Hepsi onu dükkânına davet ediyordu.” (s.26)

Fırsat bilmek

“Ben bunu fırsat bildim ve hemen atıldım.” (s.19)

Fotoğraf çekmek

“Birkaç fotoğraf çektikten sonra kimsenin olmadığı bir yerde...” (s.7)

Göç etmek

“Sonra babam Bahaeddin Veled ile birlikte buraya göç ettik.” (s.21)

Göz gezdirmek

“... arasından bir kağıt çıkardı ve kağıda göz gezdirdi...” (s.38)

Göz kırpma

“Bir gün odamdaki pencereden göz kırpan yıldızları seyrederken...” (s.2)

İzin almak

“İzin alarak anne babamın yanından ayrıldım.” (s.7)

Kucağına oturmak

“... bir bebek içeri girdi ve Mevlana’nın kucağına oturdu.” (s.17)

Mola vermek

“Gezimize mola vermiş ve bir ağacın gölgesine...” (s.34)

Peşinden yürümek

“Kısa zamanda bütün Konya, Mevlana’nın peşinde yürümeye başladı.” (s.23)

Peşine takılmak

“Ben de hemen arkadaşlarımla birlikte Mevlana’nın peşine takıldım.” (s.21)

Selam vermek

“Mevlana her gördüğüne selam veriyor, her çocuğa el sallıyordu.” (s.22)

***Sinirlerine hâkim olmak**

“Öfkenize hâkim olun; öfke insana yanlış yaptırır.” (s.17)

Söze karışmak

“Bir başka çocuk söze karıştı.” (s.13)

Tepeden tırnağa süzmek

“Üstümdeki kıyafetler onlara garip gelmiş olacak ki beni tepeden tırnağa süzdüler.” (s.8)

Tozu dumana katmak

“Tozu dumana kattık. Bir binanın önünde durduk.” (s.11)

Vakti gelmek

“Sanırım benim de ayrılma vaktim gelmişti.” (s.40)

Yerini almak

“... babasının yerini aldı ve pek çok öğrenci yetiştirdi.” (s.44)

Yolun açık olsun

“Peki Murat. Yolun açık olsun.” (s.40)

Yüzüne vurmak

“İnsanların kusurlarını sakın yüzüne vurmayın.” (s.17)

Ziyaret etmek

“Bunu sorduğumda bana, ‘Mevlana’yı ziyaret edeceğiz.’ dedi.” (s.4)

4.7.2 Kalıp sözler

“Mevlana’yla Bir Gün” isimli eserde birbirinden farklı 6 kalıp sözün kullanıldığı ve bu kalıp sözlerin toplam 17 yerde geçtiği tespit edilmiştir. Kalıp sözlerin sıklık ve sayfa numaralarını gösteren değerler Tablo 4.36’da yer almaktadır.

Tablo 4.36 Kalıp sözlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Kalıp söz	f	Sayfa numarası
Buyurun	3	26,36,39
Efendim	9	15,19,20,26,31,36,39,40
Hoş bulduk	1	15
Hoş geldin	2	9,15
İnşallah	1	26
Teşekkür ederim	1	25

Eserde kullanılan kalıp sözler aşağıda örneklenmiştir.

Buyur(un)

“Efendim, buyurun. Misafirimiz olun, sesleri birbirine karışıyordu.” (s.26)

Efendim

“Hoş bulduk efendim, dedim.” (s.15)

Hoş bulduk

“Hoş bulduk efendim, dedim.” (s.15)

Hoş geldin

“O zaman hoş geldin.” (s.9)

İnşallah

“İnşallah başka zaman gelirim.” (s.26)

Teşekkür ederim

“Teşekkür ederim. Beni bekleyeceğini biliyordum.” (s.25)

4.7.3 Terimler

Eserde 2 farklı terim yer almaktadır. Bu terimlerin türü ve eserde geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir.

Edebiyat terimleri

Mısra

“Bu da kitabın ilk mısraları olsun, dedi.” (s.38)

Şiir

“Sözlerinizi ve şiirlerinizi bir kitapta toptasak...” (s.37)

4.7.4 Yansıma sözcük

Eserde 1 tane yansıma sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcük ve sözcüğün eserde kullanıldığı cümle aşağıda verilmiştir.

Fısıltı

“Arif, Mevlana’nın torunudur, diye fısıldadı.” (s.18)

4.8 “Mimar Sinan’la Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular

“Mimar Sinan’la Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı öğeleri; deyim, ikileme, kalıp söz, terim, yabancı sözcük ve yansıma sözcük olarak tespit edilmiştir. Bu söz varlıklarını gösteren frekans değerlerine ait bilgiler Tablo 4.37’de yer almaktadır.

Tablo 4.37 “Mimar Sinan’la Bir Gün” isimli eserde kullanılan söz varlığı öğelerine ilişkin bilgiler

Söz Varlığı Öğeleri	f
Deyim	23
İkileme	5
Kalıp söz	6
Terim	3
Yabancı sözcük	3
Yansıma	3
Toplam	43

Tablo 4.37’deki bilgilere göre “Mimar Sinan’la Bir Gün” isimli eserde, 43 farklı söz varlığı öğesinin kullanıldığı görülmektedir. En fazla deyimlerin kullanıldığı eserde, atasözlerine ise yer verilmemiştir.

Aşağıda, “Mimar Sinan’la Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı öğeleri sıralanmıştır.

4.8.1 Deyimler

Eserde yer alan 23 deyim, farklı sıklıklarla toplamda 30 defa kullanılmıştır. Bu deyimlerin frekans ve sayfa numaralarını gösteren bilgiler Tablo 4.38’de verilmiştir.

Tablo 4.38 Deyimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Deyim	f	Sayfa numarası
Akıl sır ermemek	1	8
Aklına gelmek	1	23
Ayağa kalkmak	1	16
Ayakta tutmak	1	23
Boş durmamak	1	30
Canla başla	1	27
Dikkat çekmek	2	19,27
Dimdik durmak	1	24
Elde etmek	1	22
Fark etmek	4	8,12,21,46
Gözden kaybolmak	1	43
Göz kırpma	1	2
Haber vermek	1	40
Karar vermek	1	28
Karşılık vermek	1	36
Kendini alamamak	1	13
Kıyamete kadar	2	24,33
Kulaktan kulağa	1	44
Not tutmak	1	6
Sözünü kesmek	1	10
Söz vermek	1	33
Temel atmak	3	9,23,24
Tepeden tırnağa süzmek	1	11

Eserde deyimlerin kullanıldığı cümleler aşağıda sıralanmıştır.

Akıl sır ermemek

“Mimar Sinan’ın işlerine akıl sır ermiyor.” (s.8)

Aklına gelmek

“Birden aklıma işçilerden duyduklarım geldi.” (s.23)

Ayağa kalkmak

“Ben daha ne olduğunu anlayamadan Koca Sinan ayağa kalktı.” (s.16)

Ayakta tutmak

“Ağacı kökleri, yapıları da temelleri ayakta tutar.” (s.23)

Boş durmamak

“Bu arada boş durmayıp gördüğüm yapıları inceledim.” (s.30)

Canla başla

“Çünkü onlar da köprüyü tamamlamak için canla başla çalıştılar.” (s.27)

Dikkat çekmek

“Sanırım bu başarı padişahımızın dikkatini çekti.” (s.27)

Dimdik durmak

“... dağ gibi dimdik duracak inşallah.” (s.24)

Elde etmek

“Biz de bu isten çok değerli bir mürekkep elde ederiz.” (s.22)

Fark etmek

“Sessizce yanına yaklaştım. Koca Sinan, beni fark etti.” (s.12)

Gözden kaybolmak

“Çocuklar gözden kaybolunca...” (s.43)

Göz kırmak

“Bir gün odamdaki pencereden göz kırpan yıldızları seyrederken...” (s.2)

Haber vermek

“Minare düzelince haber ver, dedi.” (s.40)

Karar vermek

“Efendim, mimar olmaya ne zaman karar verdiniz?” (s.28)

Karşılık vermek

“Usta da ‘Hayır yamuk olamaz’ diye karşılık veriyordu.” (s.36)

Kendini alamamak

“ ‘Ancak böyle biri, böyle büyük bir cami yapabilir.’ demekten kendimi alamadım. (s.13)

Kıyamete kadar

“Ama şimdi kıyamete kadar dağ gibi dimdik duracak inşallah.” (s.24)

Kulaktan kulağa

“Bunu yapmasak, bugün çocukların söylediği, kulaktan kulağa yayılırdı.” (s.44)

Not tutmak

“Buraya gelmeden önce hazırlık yapmış, Mimar Sinan ile ilgili notlar tutmuştum.” (s.6)

Sözünü kesmek

“Kolay gelsin, diyerek sözlerini kestim.” (s.10)

Söz vermek

“Görkemli birer dağ gibiydiler. Kendime söz verdim.” (s.33)

Temel atmak

“Caminin temellerini atıp altı yıl bekledi.” (s.9)

Tepeden tırnağa süzmek

“İki işçi de beni tepeden tırnağa süzdü.” (s.11)

4.8.2 İkilemeler

Eserde bulunan ikilemelerin sıklık ve sayfa numaraları, Tablo 4.39’da verilmiştir.

Tablo 4.39 İkilemelerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

İkileme	f	Sayfa numarası
Bildim bileli	1	29
Girer girmez	1	4
Hoplaya zıplaya	1	42
Koca koca	1	47
Küt küt	1	5

Eserde, ikilemelerin geçtiği cümleler aşağıda örneklenmiştir.

Bildim bileli

“Ben kendimi bildim bileli mimar olmak istiyordum.” (s.29)

Girer girmez

“Caminin avlusundan girer girmez bir köşeye çekildim...” (s.4)

Hoplaya zıplaya

“Çocuklar hoplaya zıplaya uzaklaşırken, minarenin yamuk olduğunu...” (s.42)

Koca koca

“Koca koca yapılar inşa eden Koca Sinan’ın mütevazı türbesi...” (s.47)

Küt küt

“Heyecandan kalbim küt küt atıyordu.” (s.5)

4.8.3 Kalıp sözler

Eserde kullanılan 6 farklı kalıp söz, farklı sıklıklarla toplamda 11 defa tekrar etmiştir. Bu kalıp sözlerin sıklık ve sayfa numarası bilgisine Tablo 4.40’da yer verilmiştir.

Tablo 4.40 Kalıp sözlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Kalıp söz	f	Sayfa numarası
Buyurun	1	17
Efendim	5	15,20,23,28,43
Eksik olmayın	1	19
İnşallah	2	24,34
Kolay gelsin	1	10
Sağ olun	1	19

Kalıp sözlerin kullanıldığı cümlelere aşağıda yer verilmiştir.

Buyurun

“Buyurun Hünkârım.” (s.17)

Efendim

“Murat efendim.” (s.15)

Eksik olmayın

“Sağ olun hünkârım, dedi; eksik olmayın.” (s.19)

İnşallah

“... dağ gibi dimdik duracak inşallah.” (s.24)

Kolay gelsin

“Kolay gelsin, diyerek sözlerini kestim.” (s.10)

Sağ olun

“Sağ olun hünkârım, dedi; eksik olmayın.” (s.19)

4.8.4 Terimler

Eserde yer alan 3 farklı terim anlamlı kelime, farklı sıklıklarda toplamda 10 kez kullanılmıştır. Terimlerin frekans ve sayfa numaraları bilgisi Tablo 4. 41’de verilmiştir.

Tablo 4.41 Terimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Terim	f	Sayfa numarası
Sefer	3	6,29,31
Mihrap	1	12
Mimarbaşı	6	6,7,11,24,27,36

Terimlerin türleri ve kullanıldığı cümlelere aşağıda yer verilmiştir.

Askerlik terimi

Sefer

“Asker olarak Belgrat ve Rodos seferlerine katılmıştır.” (s.6)

Dini terim

Mihrap

“Gözlerim Mimar Sinan’ı aradı. Derken onu gördüm. Mihraba oturmuştu.” (s.12)

Tarih terimi

Mimarbaşı

“1538 yılında mimarbaşı olmuş ve bu görevini vefatına (1588) kadar sürdürmüştür.” (s.6)

4.8.5 Yabancı sözcükler

Eserde bulunan yabancı kökenli sözcüklerin frekans ve sayfa numaralarına ait bilgiler Tablo 4.42’de bulunmaktadır.

Tablo 4.42 Yabancı sözcüklerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Yabancı sözcük	f	Sayfa numarası
Kandil	1	22
Avize	1	19
Piramit	1	33

Eserde geçen yabancı sözcüklerin köken bilgisi, anlamları ve eserde yer aldıkları cümleler aşağıda sıralanmıştır.

Arapça sözcük

Kandil: İçinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı.

“Camiyi aydınlatan mumların ve kandillerin çıkardığı is burada birikir.” (s.22)

Farsça sözcük

Avize: Tavana asılan, şamdanlı, lambalı, cam veya metal süslü aydınlatma aracı.

“Camide avizelere asılmış yumurtaya benzeyen şeyler dikkatimi çekmişti.” (s.19)

Fransızca sözcük

Piramit: Mısır firavunlarının mezarlarına verilen ad.

“Eskiden beri merak ettiğim Mısır Piramitleri’ni gördüm.” (s.33)

4.8.6 Yansıma

Eserdeki yansıma sözcüklerin frekans ve sayfa numarası bilgisi Tablo 4.43’te yer almaktadır.

Tablo 4.43 Yansıma sözcüklerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Yansıma sözcük	f	Sayfa numarası
Fokurdatmak	1	14
Fokurtu	1	18
Mırıldanmak	1	4

Eserde yer alan yansıma sözcüklerin geçtiği cümlelere aşağıda yer verilmiştir.

Fokurdatmak

“Mimar Sinan nargileyi fokurdattı.” (s.14)

Fokurtu

“Nargilenin fokurtusunu dinlerim.” (s.18)

Mırıldanmak

“... bir köşeye çekildim, gözlerimi kapadım ve mırıldandım...” (s.4)

4.9 “Piri Reis’le Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular

“Piri Reis’le Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı ögeleri; deyim, ikileme, kalıp söz, terim ve yabancı sözcükler olarak tespit edilmiştir. Bu söz varlıklarını gösteren frekans değerlerine ait bilgiler Tablo 4.44’te yer almaktadır.

Tablo 4.44 “Piri Reis’le Bir Gün” isimli eserde kullanılan söz varlığı ögelerininine ilişkin bilgiler

Söz Varlığı Ögeleri	f
Deyim	15
İkileme	2
Kalıp söz	4
Terim	9
Yabancı sözcük	2
Toplam	32

Tablo 4.44’deki bilgilere göre “Piri Reis’le Bir Gün” isimli eserde, 32 farklı söz varlığı ögesi kullanılmıştır. En fazla deyimlerin kullanıldığı eserde, atasözlerine ve yansıma sözcüklere yer verilmemiştir.

Aşağıda, “Piri Reis’le Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı ögeleri sunulmuştur.

4.9.1 Deyimler

Eserde yer alan 15 farklı deyim farklı sıklıklarla toplamda 18 defa kullanılmıştır. Bu deyimlerin sıklık ve sayfa numaralarına ilişkin bilgiler Tablo 4. 45’de bulunmaktadır.

Tablo 4.45 Deyimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Deyim	f	Sayfa numarası
Acele etmek	2	29,31
Baş sallamak	1	13
Çarşaf gibi	1	17
Eli kalem tutmak	1	31
Fark etmek	1	9
Geri çevirmek	1	10
Göz kırpma	1	2
Haklı çıkmak	1	17
Karar vermek	2	9,30
Kendini alamamak	1	6
Not almak	2	29,36

Selam vermek	1	20
Söze başlamak	1	22
Yola çıkmak	1	20
Yol göstermek	1	47

Eserde deyimlerin geçtiği cümleler aşağıda örneklenmiştir.

Acele etmek

“Niye bu kadar acele ediyorsunuz?” (s.29)

Baş sallamak

“Diğer adamlar da başlarını sallayarak onun sözlerine katıldılar.” (s.13)

Çarşaf gibi

“Dev dalgalarla çalkalanan azgın deniz, şimdi çarşaf gibi dümdüzdü.” (s.17)

Eli kalem tutmak

“Elim kalem tutarken bütün bildiklerimi yazmalıyım.” (s.31)

Fark etmek

“Bu esnada, güvertede birkaç kişi olduğunu fark ettim.” (s.9)

Geri çevirmek

“Fırtınadan korkmuştum ama yardım isteyen birini de geri çeviremezdim.” (s.10)

Göz kırpma

“Bir gün odamdaki pencereden göz kırpan yıldızları seyrederken...” (s.2)

Haklı çıkmak

“Piri Reis haklı çıktı.” (s.17)

Karar vermek

“Hemen geri dönmeye karar verdim.” (s.9)

Kendini alamamak

“ ‘Keşke öğretmenimi daha iyi dinleseymdim.’ demekten kendimi alamadım.” (s.6)

Not almak

“Kitabım için notlar alıyorum.” (s.29)

Selam vermek

“Yolda gördüğümüz herkes Piri Reis’e selam veriyordu.” (s.20)

Söze başlamak

“Ben ilk kez denize açıldığımda senin yaşlarındaydım Murat, diye söze başladı.” (s.22)

Yola çıkmak

“... Eceabat’tan Kilitbahir Kalesi’ne doğru yola çıktık.” (s.20)

Yol göstermek

“Denizcilere yol göstermeye devam ediyordu.” (s.47)

4.9.2 İkilemeler

Eserde yer alan 2 farklı ikileme farklı sıklıklar ile toplamda 3 defa kullanılmıştır. İkilemlerin sıklık ve sayfa numaraları bilgisi Tablo 4.46’de yer almaktadır.

Tablo 4.46 İkilemelerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

İkileme	f	Sayfa numarası
Pırıl pırıl	1	47
Yavaş yavaş	2	5,16

İkilemelerin kullanıldığı cümleler aşağıda verilmiştir.

Pırıl pırıl

“Kutup Yıldızı pırıl pırıl parlıyordu.” (s.47)

Yavaş yavaş

“Ağaçlar arasında yolumu ararken güneş yavaş yavaş battı.” (s.5)

4.9.3 Kalıp sözler

Eserdeki 4 kalıp söz, farklı sıklıklarla toplamda 13 defa kullanılmıştır. Bu kalıp sözlerin frekans ve sayfa numaralarına ilişkin bilgiler Tablo 4.47’de yer almaktadır.

Tablo 4.47 Kalıp sözlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Kalıp söz	f	Sayfa numarası
Aferin	2	36,46
Efendim	5	14,19,29,38,41
İnşallah	2	13,14
Teşekkür ederim	4	41,42,47

Eserde, kalıp sözlerin yer aldığı cümlelerden örnekler aşağıda sunulmuştur.

Aferin

“Aferin, bildin, diyerek omzumu okşadı.” (s.36)

Efendim

“Ben de Murat efendim, dedim.” (s.14)

İnşallah

“Biz de inşallah sabahın ilk ışıklarıyla limanda oluruz.” (s.13)

Teşekkür ederim

“Yardımlarınız için çok teşekkür ederim, dedim.” (s.41)

4.9.4 Terim

Eserde bulunan 9 terim anlamlı kelime farklı sıklıklarla toplamda 44 defa tekrar etmiştir. Bu terimlerin frekans ve sayfa numaralarına ait bilgiler Tablo 4.48’de verilmiştir.

Tablo 4.48 Terimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Terim	f	Sayfa numarası
Harita	13	33,34,35,36,37,38,39
Pusula	7	35,36,37,39
Kaptan	1	14
Liman	2	13,18
Reis	3	14
Yelken	3	10,11
Kutup Yıldızı	5	40,45,46,47
Yıldız	7	5,6,8,39,44,45
Kale	3	26,42

Terimlerin türleri ve kullanıldığı cümleler aşağıda sıralanmıştır.

Coğrafya terimi

Harita

“Masada deri üzerine çizilmiş bir harita duruyordu.” (s.33)

Pusula

“Uzattığı şey bir pusulaydı. Öğretmenim bunun bir benzerini sınıfa getirmişti.” (s.35)

Denizcilik terimleri

Kaptan

“Demek ki konuştuğum adam bir reisti... Yani geminin kaptanı...” (s.14)

Liman

“Uyandığımda gemi limana yanaşmıştı.” (s.18)

Reis

“Demek ki konuştuğum adam bir reisti...” (s.14)

Yelken

“Yelkenimiz fırtınadan parçalanmak üzere.” (s.10)

Gök bilim terimi

Kutup Yıldızı

“Demirkazık yani Kutup Yıldızı hep kuzeyi gösterir.” (s.40)

Yıldız

“Öğretmenimiz, derste yıldızlara bakarak yönümüzü bulabileceğimizi söylemişti.” (s.6)

Tarih terimi

Kale

“Kaleye vardığımızda Piri Reis, merdivenleri hızla tırmandı ve odasına çıktı.” (s.26)

4.9.5 Yabancı sözcükler

Eserde bulunan 2 yabancı sözcük farklı sıklıklarla toplamda 5 defa tekrar etmiştir. Bu yabancı sözcüklerin sıklık ve sayfa numaraları bilgisi Tablo 4.49’da yer almaktadır.

Tablo 4.49 Yabancı sözcüklerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Yabancı sözcük	f	Sayfa numarası
Hokka	1	27
Güverte	4	9,17,18

Yabancı sözcüklerin köken bilgisi, anlamları ve eserde yer aldıkları cümleler aşağıda sunulmuştur.

Arapça sözcük

Hokka: Metal, cam veya topraktan yapılmış, içine mürekkep vb. şeyler konulan küçük kap.

“Mürekkep hokkasına daldırdığı kalemiyle yazmaya başladı.” (s.27)

İtalyanca sözcük

Güverte: Gemide ambar ve kamaraların üstü.

“Birden kendimi bir geminin güvertesinde, fırtınanın tam ortasında buldum.” (s.9)

4.10 “Yunus Emre’yle Bir Gün” İsimli Eserdeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular

“Yunus Emre’yle Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı ögeleri; deyim, ikileme, kalıp söz ve terim olarak belirlenmiştir. Bu söz varlıklarını gösteren frekans değerlerine ait bilgiler Tablo 4.50’de yer almaktadır.

Tablo 4.50 “Yunus Emre’yle Bir Gün” isimli eserde kullanılan söz varlığı ögelerine ilişkin bilgiler

Söz Varlığı Ögeleri	f
Deyim	17
İkileme	3
Kalıp söz	8
Terim	2
Toplam	30

Tablo 4.50’deki bilgilere göre “Yunus Emre’yle Bir Gün” isimli eserde, 30 farklı söz varlığı ögesi kullanılmıştır. En fazla deyimlerin kullanıldığı eserde atasözleri, yabancı sözcükler ve yansıma sözcükler ise kullanılmamıştır.

Aşağıda, “Yunus Emre’yle Bir Gün” isimli eserde yer alan söz varlığı ögeleri sıralanmıştır.

4.10.1 Deyimler

Eserde yer alan 17 deyim farklı sıklıklarda toplam 19 defa kullanılmıştır. Deyimlerin sıklık ve sayfa numaralarına ilişkin bilgiler Tablo 4.51’de yer almaktadır.

Tablo 4.51 Deyimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Deyim	f	Sayfa numarası
Ağzından bal damlamak	1	31
Aklı başına gelmek	1	20
Can atmak	1	23
Çıt çıkmamak	1	31
Dilden dile dolaşmak	1	46
Emek vermek	1	23
Fark etmek	3	5,25,38
Göz kırpma	1	2
Karış karış dolaşmak	1	45
Küçük görmek	1	31

Özür dilemek	1	19
Sözünü kesmek	1	19
Söz vermek	1	23
Üstüne koymak	1	10
Yola düşmek	1	44
Yol göstermek	1	19
Yolun açık olsun	1	33

Deyimlerin geçtiği cümleler aşağıda sunulmuştur.

Ağızdan bal damlamak

“Tapduk Emre konuşmaya başladı. Odada çıt çıkmıyordu. Öyle tatlı konuşuyordu ki sanki ağızdan bal damlıyordu.” (s.31)

Aklı başına gelmek

“Buğdayı aldım, döndüm. Yolda aklım başıma geldi.” (s.20)

Can atmak

“Ben buna can atıyordum.” (s.23)

Çıt çıkmamak

“Tapduk Emre konuşmaya başladı. Odada çıt çıkmıyordu.” (s.31)

Dilden dile dolaşmak

“Yunus’un söylediği şiirler dilden dile dolaşmış. Hiç unutulmamış.” (s.46)

Emek vermek

“ ‘Eğer doğrulukla çalışır, emek verirsən istediğin ilme kavuşursun.’ dedi.” (s.23)

Fark etmek

“Gazeteyi okumasam sınıfımızın girişindeki Yunus Emre resmini fark etmeyecektim.” (s.5)

Göz kırpma

“Bir gün odamdaki pencereden göz kırpan yıldızları seyrederken...” (s.2)

Karış karış dolaşmak

“Anadolu’yu, Azerbaycan’ı, Suriye’yi karış karış dolaşıp bilgisinin ışıltısıyla insanları aydınlatmış.” (s.45)

Küçük görmek

“Alçak gönüllü olun, kimseyi küçük görmeyin.” (s.31)

Özür dilemek

“Özür dileyerek Yunus Emre’nin sözünü kestim.” (s.19)

Sözünü kesmek

“Özür dileyerek Yunus Emre’nin sözünü kestim.” (s.19)

Söz vermek

“Çok çalışacağıma söz verdim” (s.23)

Üstüne koymak

“Sonra elindeki odunları daha önce topladıklarının üstüne koydu.” (s.10)

Yola düşmek

“Yunus Emre yollara düşmüş Murat.” (s.44)

Yol göstermek

“Himmet, bir anlamda, manevi yardım, yol gösterme demek Murat, doğruyu gösterme.” (s.19)

Yolun açık olsun

“Yolun açık olsun evladım. Allah yardımcın olsun, dedi.” (s.33)

4.10.2 İkilemeler

Eserde bulunan 3 farklı ikileme farklı sıklıklarda toplamda 4 defa kullanılmıştır. İkilemelerin frekans ve sayfa numaralarına ilişkin değerler Tablo 4.52’de bulunmaktadır.

Tablo 4.52 İkilemelerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

İkilemeler	f	Sayfa numarası
Kana kana	1	36
Saçı sakalı	1	27
Şaşkın şaşkın	2	27,36

Eserde geçen ikilemelerin yer aldığı cümleler aşağıda sıralanmıştır.

Kana kana

“Yolumuza çıkan çeşmeden kana kana su içtik.” (s.36)

Saçı sakalı

“... avluya, nur yüzlü, saçı sakalı bembeyaz biri geldi.” (s.27)

Şaşkın şaşkın

“Ben şaşkın şaşkın etrafa bakınırken avluya...” (s.27)

4.10.3 Kalıp sözler

Eserde bulunan 8 farklı kalıp söz, farklı sıklıklarda toplamda 16 defa kullanılmıştır. Kullanılan kalıp sözlerin frekans ve sayfa numaralarına ilişkin bilgiler Tablo 4.53’te yer almaktadır.

Tablo 4.53 Kalıp sözlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Kalıp söz	f	Sayfa numarası
Allah yardımcın olsun	1	33
Buyurun	1	29
Efendim	7	13,15,16,19,28,29,41
Hoş bulduk	1	28
Hoş geldin	2	12,27
Kolay gelsin	1	10

Sağ ol	1	10
Teşekkür ederim	2	15,41

Eserde kullanılan kalıp sözlerin yer aldığı cümleler aşağıda sunulmuştur.

Allah yardımcın olsun

“Yolun açık olsun evladım. Allah yardımcın olsun, dedi.” (s.33)

Buyurun

“Buyurun Hocam.” (s.29)

Efendim

“Efendim, bunları niçin topluyorsunuz; nereye götüreceksiniz?” (s.13)

Hoş bulduk

“Hoş bulduk efendim.” (s.28)

Hoş geldin

“O zaman hoş geldin delikanlı. Benim adım Yunus Emre...” (s.12)

Kolay gelsin

“Kolay gelsin... Odun toplayan adam bana bakıp...” (s.10)

Sağ ol

“Sağ ol delikanlı, dedi.” (s.10)

Teşekkür ederim

“Çok teşekkür ederim efendim.” (s.15)

4.10.4 Terim

Eserde yer alan 2 farklı terim anlamlı kelime, toplamda 7 defa kullanılmıştır. Bu kelimelerin sıklık ve sayfa numaralarına ilişkin değerler Tablo 4.54’te yer almaktadır.

Tablo 4.54 Terimlerin sıklık ve sayfa numaraları tablosu

Terim	f	Sayfa numarası
Tepe	1	35
Şiir	6	4,6,40,46,47

Terimlerin türleri ve kullanıldıkları cümleler aşağıda sunulmuştur.

Coğrafya terimi

Tepe

“Mesela şu tepede bir köy var. Oraya gidelim mi?” (s.35)

Edebiyat terimi

Şiir

“... daha pek çok konuda yazdığı birbirinden güzel şiirleriyle insanların gönlünde taht kurmuştur.” (s.4)

4.11 Mustafa Orakçı’nın İncelenen Tüm Eserlerindeki Söz Varlığına İlişkin Bulgular

Mustafa Orakçı’nın, incelediğimiz “Ünlülerle Bir Gün” kitap dizisinin ilk 10 kitabında kullanılan söz varlığını oluşturan dilsel öğelerin sıklıkları, en çok olandan en az olana doğru Tablo 4.55’de verilmiştir.

Tablo 4.55 Mustafa Orakçı’nın “Ünlülerle Bir Gün” Kitap Dizisinde Kullanılan Söz Varlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

Söz Varlığı Öğeleri	f
Deyimler	178
Terimler	137
Kalıp sözler	121
Yabancı sözcükler	42
İkilemeler	34
Yansıma sözcükler	16
Atasözleri	1
Doldurma Sözler	1
Argo Sözcükler	0

Kalıplaşmış sözler	0
Toplam	530

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde; öncelikle tartışmaya, ardından bulgular neticesinde elde edilen sonuçlara ve bu sonuçlar doğrultusunda bazı önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma

Bu çalışmada Mustafa Orakçı'nın “Ünlülerle Bir Gün” isimli kitap dizisinin ilk 10 kitabında yer alan söz varlığı unsurlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde incelenen eserlerde toplam 530 söz varlığı unsuruna ulaşılmıştır.

Araştırma neticesinde eserlerde en fazla kullanılan söz varlığı unsurunun deyimler (178) olduğu saptanmıştır. Deyimler, öğrencilere dilimizi sevdirmek konusunda önemli rol üstlenirler. Dilimizde anlatım zenginliği meydana getirerek ifadeleri daha somut ve canlı kılarlar. Bu gibi özelliklerden dolayı deyimlerin çocuk kitaplarında kullanılması olumludur. Mustafa Orakçı da eserlerinde deyimlere fazlaca yer vermiş ve dilimizin gücünü, inceliğini çocuklara sezdirerek etkileyici bir anlatım ortaya koymuştur. Fidan'ın (2019), Cahit Uçuk'un Türk İkizleri ve Gümüş Kanat isimli çocuk kitaplarının söz varlıklarını araştırdığı çalışmasında da en çok deyimlerin varlığını saptaması bu araştırma ile paralellik gösterirken Mete'nin (2016) Sevim Ak'ın çocuk edebiyatı romanlarındaki söz varlıklarını incelediği çalışmasında en çok ikilemelerin varlığını tespit etmesi araştırmamız ile farklılık göstermektedir. Çalışmamızda incelenen eserlerde en çok kullanılan deyimler; göz kırpmak (12), fark etmek (9) olmuştur. Bilgen (2017) ise çalışmasında çocuk eserlerinde en fazla görülen deyimlerin; söz vermek ve içini çekmek olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda araştırmamız ile bu araştırma arasında farklılık görülmektedir.

İncelenen eserlerde yer alan bazı deyimlerin kaynaklardaki kullanımından farklı olarak biçimsel değişikliklerinin olduğu tespit edilmiştir. Fidan (2019) da çalışmasında bazı deyimlerin sözcüklerinin yerlerinin değiştiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde Mert (2009) çalışmasında atasözleri ve deyimlerin farklı kullanımlarının olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada da az sayıdaki deyimde biçimsel farklılıklar tespit edilmiştir. Biçimsel değişiklikler olsa da anlamsal bir farklılığa rastlanmamıştır. Genel olarak değerlendirdiğimizde, incelenen eserlerdeki deyimlerin Türkçe eğitiminde kullanılacak nitelikte oldukları söylenebilir.

İncelenen söz konusu eserlerde 1 tane atasözü tespit edilmiştir. Bilgen (2017) tarafından yapılan “Çocuk Edebiyatı Alanındaki Eserlerin Söz Varlığı Ögelerine İlişkin Karşılaştırmalı Bir İnceleme” isimli çalışma da bu sonuç ile paralellik göstermektedir. Sözü edilen çalışmada çocuklar için yazılan eserlerde kullanılan atasözleri sayısının 1 ya da 2 olduğu görülmektedir. Oruç (2019) çalışmasında atasözlerinin en az kullanılan unsurlar olduğu sonucuna varmış, Sekman (2020) da araştırmasında atasözlerine rastlamamıştır. Atasözlerimiz en önemli söz varlığı ögelerinden olmasına rağmen farklı araştırmalarda da görüldüğü üzere eserlerde atasözü kullanımı sınırlı sayıdadır. Bu sayının yetersiz olması bir eksiklik olarak görülebilir. Özellikle çocuk kitaplarında bu tür önemli bir söz varlığının daha fazla kullanılması gerekmektedir. Bazı ünlü veya tarihi şahsiyetlerin tarihi süreç içinde bir olay ya da durum karşısında ifade ettikleri sözler olan kalıplaşmış sözlere ise eserlerde rastlanmamıştır. Esen (2016) de Memduh Şevket Esendal’ın hikâyelerindeki söz varlığını incelediği araştırmasında atasözleri ve kalıplaşmış sözler haricinde, hikâyelerdeki söz varlığının yeterli olduğu sonucuna varmıştır.

İnsanlar arasındaki iletişimin güzel ve doğru sağlanmasında önemli olan ve belli durumlar karşısında söylenip gelenekselleşen kalıp sözler, incelenen eserlerde çokça kullanılmıştır. Öğrencilerin özellikle konuşma becerilerinin geliştirilmesini hedef alan bu sözlerin eserlerde yer alması oldukça önemlidir. Bu açıdan incelenen eserler Türkçe eğitimi bağlamında yeterlidir. Çetinkaya (2020), ise Ayla Çınaroğlu’nun masal ve hikâyelerindeki söz varlıklarını incelediği çalışmada kalıp sözlerin az kullanıldığını ve yetersiz olduğu sonucuna ulaşarak bu çalışma ile farklılık göstermiştir.

İncelenen eserlerde çocukların sözlük kullanımına ihtiyaç duyacakları yabancı sözcükler de tespit edilmiştir. Bu yabancı sözcükler tüm eserler içinde 42 defa kullanılmıştır. Kullanılan yabancı sözcüklerin yoğunluğunu Arapça ve Farsça sözcükler oluşturmaktadır. Fidan (2019) da çalışmada genellikle Arapça ve Farsça yabancı sözcüklerin kullanıldığını saptamıştır. Bu bakımdan çalışma sonuçları benzerlik göstermektedir. Genel olarak incelediğimizde ise yazar, eserlerinde Türkçe kelimeler ve genel halk dilinde yabancı sözcük özelliğini kaybedip Türkçeye yerleşmiş durumdaki kelimeleri kullanmıştır. Böylece yazar, eserlerinde açık ve anlaşılır bir dil meydana getirmiştir.

Söz varlığı bakımından incelenen eserlerde terimlerde sıklıkla yer almıştır. Coğrafya, tarih, edebiyat, tıp, gök bilim gibi çeşitli alanlara ait terim anlamlı kelimelerin kullanılması, öğrencilerin yeni kelimeler tanıyıp bunları kavraması açısından önemlidir. Türkçe

öğretiminde, çeşitli alanlara giren bu tür kelimelerin çocuklara sezdirilmesini sağlaması açısından incelenen eserler önemli bir görev üstlenebilmektedir. Bu araştırmada deyimlerden sonra en çok kullanılan söz varlığı unsuru 137 kullanımla terimlerdir. Fidan (2019) da çalışmasında farklı alanlara ait 117 terimin saptandığını ve terimlerin çocukları araştırmaya sevk etmek gibi işlevlerinin olduğunu ifade eder. Türkben (2012) de çalışmasında yazarın çeşitli alanlara ait 300 terime yer verdiğini belirtmiştir. Araştırmamız ile bu çalışmalar arasında benzerlik görülmektedir. Çetinkaya (2020) ve Oruç (2019) ise çalışmalarında terimlerin yetersiz düzeyde kullanıldığını belirterek araştırmamızdan farklılaşmıştır.

Doldurma sözler, sözlü dilde veya yazı dilinde cümlelerde pek de ilgisi bulunmayan bir şeyi hatırlamak amaçlı kullanılan ve genellikle gereksiz olan sözcüklerdir. Kelime hazinesi gelişmemiş, söz varlığı unsurlarına hâkim olmayan kişilerde bu tip sözler daha çok görülür. Bundan dolayı çocukların söz varlıklarını geliştirmesi beklenen çocuk edebiyatı ürünlerinde doldurma sözlerin hiç olmaması veya sayısının az olması beklenir. İncelenen eserlerde de sadece 1 tane doldurma söz tespit edilmiştir. Bundan dolayı, yazarın zengin bir kelime hazinesine sahip olduğu söylenebilir. Esen (2016) de çalışmasında bu söz varlığının fazla olduğu metinlerin yazar için bir olumsuzluk olduğunu belirtmiş ve incelediği Memduh Şevket Esendal'ın hikâyelerinin çoğunda doldurma söz kullanılmadığını diğerlerinde ise çok az sayıda kullanıldığı sonucuna varmıştır.

Anlatımı pekiştirme, güçlendirme özelliklerinin yanında dile bir incelik ve ahenk katan ikilemeler de eserlerde yer almıştır. Öğrencilere ikilemeler yoluyla dilin inceliklerinin sezdirilmesi sağlanabilir. İncelenen eserlerde, diğer söz varlığı unsurlarına göre ikilemeler daha az kullanılmıştır. Mete (2016) çalışmasında ise ikilemelerin en çok kullanılan söz varlığı ögesi olduğu sonucuna varmıştır. Araştırmamızda incelenen eserlerde en çok kullanılan ikileme “yavaş yavaş” olmuştur. Bilgen'in (2017) çalışmasında da çocuk öykülerinde en çok kullanılan ikilemenin “yavaş yavaş” olduğu görülmektedir. Doğadaki seslerin taklidiyle meydana gelen yansıma sözcükler de eserlerde tespit edilen öğelerdendir. Yazar, ikilemeler ve yansıma sözcükler ile okuyucunun kavram zenginliğini geliştirmesine katkıda bulunur. Eserlerde toplam 16 yansıma sözcük yer almaktadır. Özbaşı (2016), ise Zeynep Cemali'nin çocuk edebiyatı yapıtlarının söz varlıklarını incelediği çalışmasında 186 yansıma söz varlığı ögesi tespit etmiştir.

Yazar, eserlerinde argo söyleyişlere hiç yer vermemiştir. Yazılan eserlerin hedef kitlesinin çocuklar olduğu düşünüldüğünde eserlerde bu tarz söylemlerin olmaması olumlu

olarak görülmektedir. Bu açıdan da Türkçe öğretiminin amaçlarını karşılamaktadır. Fidan (2019) da incelediği 2 çocuk romanında toplam 1 tane argo söze rastlamış ve eserlerin çocuk romanı olduğu için argo sözleri fazla içermediğini ifade etmiştir.

5.2. Sonuç

Çocuğa ulaşacak eserlerin nitelikli bir yapıda olması gerekmektedir. Bu sebeple öğrenciler için hazırlanan ve onların hayal güçlerini geliştirip kelime hazinelerini zenginleştirecek eserlerin dili üzerine çeşitli incelemeler yapma gerekliliği orataya çıkmaktadır. Bu bakımdan araştırmamızda, Mustafa Orakçı'nın “Ünlülerle Bir Gün” isimli kitap dizisinin ilk 10 kitabı söz varlığı unsurları açısından değerlendirilmiş ve birtakım sonuçlara ulaşılmıştır.

İncelenen eserlerde deyim, terim ve kalıp sözlerin kullanımının diğer söz varlığı unsurlarına göre daha fazla olduğu görülmüştür. Sonuçta Mustafa Orakçı'nın 10 eserinin toplamında; 178 deyim, 137 terim, 121 kalıp söz, 42 yabancı sözcük, 34 ikileme, 16 yansıma sözcük, 1 atasözü ve 1 tane de doldurma sözcük tespit edilmiştir. Kalıplaşmış sözler ve argo sözlere ise yazarın incelenen eserlerinde rastlanmamıştır.

Araştırmada, içinde en fazla söz varlığı ögesi bulundurandan en aza doğru eserlerin sırasıyla; “Piri Reis’le Bir Gün (83), İbni Sina’yla Bir Gün (66), Barbaros’la Bir Gün (63), Mimar Sinan’la Bir Gün (62), Mehmet Akif’le Bir Gün (58), Yunus Emre’yle Bir Gün (46), Mevlana’yla Bir Gün (45), Fatih’le Bir Gün (40), Evliya Çelebi’yle Bir Gün (38), Hezarfen’le Bir Gün (29) olduğu tespit edilmiştir.

İncelenen eserlerdeki söz varlığı unsurlarının nasıl kullanıldığı aşağıda maddeler hâlinde açıklanmıştır.

Atasözleri: Dilimiz atasözleri bakımından zengin bir dil olmasına rağmen incelenen eserlerde sadece 1 atasözüne rastlanmıştır. “İyi olacak hastanın doktor ayağına gelir” atasözü, “İbni Sina’yla Bir Gün” isimli eserde 1 kez kullanılmıştır. Bundan dolayı çalışmada ele alınan eserlerin atasözleri varlığı bakımından yetersiz olduğu söylenebilir.

Deyimler: Dilimizin söz varlığının en önemli öğelerinden olan deyimlere yazar, incelenen eserlerde sıklıkla başvurmuştur. İncelenen eserlerde tespit edilen 152 farklı deyim toplamda 178 kez kullanılmış ve eserlerde en fazla kullanılan söz varlığı ögesi olmuştur. Eserler içinde en fazla deyim bulunduran eser toplam 30 deyimle “Mimar Sinan’la Bir Gün”

isimli eserdir. İçerisinde en az deyim bulunan eser ise 7 deyim kullanıldığı “Hezarfen’le Bir Gün” isimli eserdir. Deyimlerin kullanılmadığı eser ise yoktur. Eserlerde en sık tekrar eden deyimler; göz kırpmak (12), fark etmek (9), selam vermek (6), karar vermek (6), göz gezdirmek (4) olarak belirlenmiştir.

İkilemeler: İkilemeler, eserlerde sağladığı ahenk ve incelik ile çokça karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca şiirsel ve güçlü bir anlatım sağlamak için de ikilemeler tercih edilmektedir. İncelenen eserlerde de yazar, 28 farklı ikilemeyi toplamda 34 kez kullanmıştır. 9 eserde ikilemelere rastlanırken sadece 1 eserde (Mevlana’yla Bir Gün) ikileme görülmemiştir. Eserler içinde en fazla ikileme bulunduran eserler, her biri toplam 5 ikilemeyle; “Fatih’le Bir Gün, Hezarfen’le Bir Gün, Mimar Sinan’la Bir Gün” isimli eserlerdir. Yazar tarafından en çok tekrar edilen ikilemenin ise 3 kullanımla “yavaş yavaş” ikilemesi olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre Mustafa Orakçı’nın eserlerde kullandığı ikileme sayısının orta düzeyde olduğu söylenebilir.

Terimler: Terimler, Mustafa Orakçı’nın incelediğimiz eserlerinde deyimlerden sonra en sık rastlanan söz varlığı ögesi olmuştur. Yazar genellikle eserlerindeki konuya göre terimlere ağırlık vermiştir. Mesela; denizcilik konulu “Piri Reis’le Bir Gün” isimli eserde daha çok denizcilik ve coğrafya terimleri yer alırken bir mesleği merkezine alan “İbni Sina’yla Bir Gün” isimli eserde ise tıp ve bitki bilimi terimleri görülmektedir.

Çalışmada incelenen eserlerde yer alan 41 terim, toplamda 137 kez kullanılmıştır. İçinde en fazla terim barındıran eser, 44 terimle “Piri Reis’le Bir Gün” olurken en az terim kullanımı ise her biri 2 kullanım ile “Hezarfen’le Bir Gün” ve “Mevlana’yla Bir Gün” isimli eserler olmuştur. En çok tekrar eden terimin ise 16 kullanımla bir coğrafya terimi olan “harita” olduğu saptanmıştır. İncelenen eserlerde; coğrafya, denizcilik, tarih, edebiyat, tıp, askerlik, gök bilim gibi çok çeşitli alanlarda farklı terimler kullanılmıştır. Mustafa Orakçı’nın eserlerinin terim kullanımı bakımından ileri düzeyde olduğu söylenebilir.

Kalıp sözler (İlişki sözler): Eserlerin tümünde kalıp söz kullanılmıştır. İncelenen eserlerde 58 farklı kalıp söz toplamda 121 defa kullanılmıştır. İçinde en fazla kalıp söz bulunan eser, 17 kullanımla “Mevlana’yla Bir Gün” isimli eserdir. En az kalıp söz ise 7 kullanımla “Barbaros’la Bir Gün” isimli eserde bulunmaktadır. İncelenen eserlerde en çok kullanılan kalıp sözler; efendim (57), teşekkür ederim (10) olarak saptanmıştır. Eserlerin ilişki sözler bakımından iyi bir seviyede olduğunu ifade edebiliriz.

Yabancı sözcükler: İncelenen eserlerden “Fatih’le Bir Gün, Mevlana’yla Bir Gün, Yunus Emre’yle Bir Gün” isimli eserlerde yabancı sözcüklere rastlanmamıştır. Diğer 7 eserde ise yabancı sözcük kullanımı saptanmıştır. Eserlerde Arapça, Farsça, İtalyanca ve Fransızca sözcükler tespit edilmiştir.

İncelenen eserlerde 18 farklı yabancı sözcük toplamda 42 kez kullanılmıştır. Araştırma sonucunda içerisinde en fazla yabancı sözcük bulunan eserin “İbni Sina’yla Bir Gün” isimli eser olduğu tespit edilmiştir. Bu eserde yer alan tek yabancı sözcük olan “emîr” kelimesi 17 kez tekrar ederek en çok kullanılan yabancı sözcük olmuştur. En az yabancı sözcük kullanımının olduğu eser ise 1 kullanımla (İskele) “Hezarfen’le Bir Gün” isimli eser olarak tespit edilmiştir.

Yansıma sözcükler: “Evliya Çelebi’yle Bir Gün, Hezarfen’le Bir Gün, İbni Sina’yla Bir Gün, Piri Reis’le Bir Gün, Yunus Emre’yle Bir Gün” isimli eserlerde yansıma sözcükler görülmezken diğer 5 eserde yansıma sözcükler tespit edilmiştir.

Eserlerde yer alan 12 farklı yansıma sözcük toplamda 16 defa kullanılmıştır. En fazla yansıma sözcüğün olduğu eser 7 kullanımla “Barbaros’la Bir Gün” olurken, en az kullanım ise birer kullanımla “Fatih’le Bir Gün” ve “Mevlana’yla Bir Gün” isimli eserlerde görülmektedir. En çok tekrar eden yansıma sözcükler patlamak (4) ve mırıldanmak (3) olarak tespit edilmiştir.

Doldurma sözler: Mustafa Orakçı’nın incelenen eserlerinden sadece 1 tanesinde doldurma söze rastlanmıştır. “Fatih’le Bir Gün” isimli eserde tespit edilen “şey” kelimesi doldurma söz varlığı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmada incelenen eserlerdeki söz varlığı unsurları genel olarak değerlendirildiğinde aşağıdakiler söylenebilir:

- İncelenen eserlerde toplam 530 söz varlığı unsuru tespit edilmiştir.
- İçinde en fazla söz varlığı ögesi bulunan eser “Piri Reis’le Bir Gün” isimli eserdir.
- Deyimler, terimler ve kalıp sözler en çok yer verilen söz varlığı ögeleri olmuştur. Zengin deyim varlığına rağmen atasözlerine ise neredeyse hiç yer verilmemiştir. Sadece “İbni Sina’yla Bir Gün” isimli eserde 1 tane atasözü kullanılmıştır.

- Dilimizin zenginliklerini yansıtan ikilemeler de farklı oluşum şekilleriyle (aynı sözcüklerin tekrarı, yakın anlamlı sözcüklerle, zıt kelimelerle vb.) eserlerde kullanılmıştır.
- Yansıma sözcüklere de eserlerde yer verilmiştir.
- Argo ve kalıplaşmış sözlere incelenen eserlerde rastlanmamıştır.

Bu araştırmanın sonuçlarına dayanarak Mustafa Orakçı'nın incelenen eserlerinin çocuğun düşünce ve hayal gücünü geliştirecek nitelikte olduğu söylenebilir. Yazar söz varlığı unsurlarının neredeyse tamamından yararlanmıştır. Bundan dolayı incelenen kitapların, çocuğun kelime hazinesinin gelişmesine katkı sunması beklenmektedir.

5.3. Öneriler

1. Söz varlığı bakımından zengin içerikli nitelikli yapıtlar öğrencilerle buluşturulmalı ve Türkçe eğitiminde kullanılmalıdır.
2. Özellikle ders kitaplarında yer alan metinlerin, öğrencilerin kelime hazinelerini zenginleştirecek nitelikte olmasına dikkat edilmelidir. Bu nitelikte olmayan veya öğrencinin seviyesinin dışında ögeler barındıran metinler ders kitaplarından çıkarılmalıdır.
3. Öğrencilerin kelime hazinelerini artırabilmek amacıyla kelime öğretimine önem verilmelidir. Bu amaçla seçilecek metinlerde öğrencilerin seviyeleri ve var olan kelime hazineleri dikkate alınmalı ve etkinlikler buna göre tasarlanmalıdır.
4. Çocuk edebiyatı yazarları, kaleme alacakları eserlerde söz varlığı öğelerine yeterince yer vererek çocukların Türkçe bilincini geliştirmede ve söz varlıklarını zenginleştirmede büyük katkı sağlayabilirler.
5. Çocuklara farklı türlerdeki metinler ve devamlı farklı çocuk edebiyatı yazarlarına ait eserler okutularak söz varlığı unsurlarını çeşitlendirmeleri ve bu sayede yeni kelimelerle karşılaşmaları sağlanabilir.
6. İncelediğimiz “Ünlülerle Bir Gün” isimli kitap dizisinin yazarı Mustafa Orakçı'nın diğer yapıtları da söz varlığı açısından çözümlenip bu çalışma sonuçları ile karşılaştırılabilir.
7. Çocuk edebiyatı alanında eserler veren başka yazarların yapıtları da söz varlığı açısından incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Akkuş, M. (2019) *Seza Kutlar Aksoy'un Öykülerinde Söz Varlığı*. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil / Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, D. (2005). *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2018). *Türkçenin Sözvarlığı*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D.(2014). *Anadilimizin Söz Denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü-1*.İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Aksoy, Ö.M (2019). *Türkiye Türkçesi Ağzlarında İkillemeler*. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Aktaş, E. (2016). Okuma Eğitimi Açısından Sevim Ak'ın Çocuk Öykülerinde Söz Varlığı. *Milli Eğitim*, 210, 539-562
- Aktunç, H. (1998). *Büyük Argo Sözlüğü*. İstanbul: Yky.
- Aslan, C.(2006) Türkçe Ders Kitaplarında Türkçe Olmayan Sözcüklerin Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. *Dil Dergisi*, 133, 7-20.
- Banguoğlu, T. (1990). *Türkçenin Grameri*: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baş, B. (2006). *1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Baş, B. (2010). Söz Varlığının Oluşumu Ve Gelişiminde Çocuk Edebiyatının Rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları* , (27) , 137-159
- Bilgen, D.Y. (2017). Çocuk Edebiyatı Alanındaki Eserlerin Söz Varlığı Ögelerine İlişkin Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *International Journal Of Languages' Education And Teaching*, 5(3), 145-171.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Ceran, D. Dağ, A. Yıldız, D. Özgül, E.& Altun, K. (2020). 6 Sınıf Türkçe Ders Kitabının Söz Varlığı Bakımından İncelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 8(1), 118-130.
- Çetinkaya, S. (2020). *Ayla Çınaroğlu'nun Masal ve Hikâyelerinin Türkçe Öğretimi Bağlamında Söz Varlığı Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Elazığ.
- Çotuksöken, Y. (1994). *Deyimlerimiz*. İstanbul: Özgül Yayınları.
- Çotuksöken. Y. (1992). *Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Demir, C. (2016). Türkçe Eğitim-Öğretim Programları ve Kişisel Söz Varlığı. *Milli Eğitim Dergisi*, Yıl:2016 Sayı: 210, 141-161.
- Demircan, Ö. (1996). Türkçe Yansımaların Özüne Doğru. *Dilbilim Araştırmaları*. 175-191
- Devellioğlu, F.(1980). *Türk Argosu*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınevi.
- Erol, Ç. (2007). *Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözler Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Ersoy, H. (2014). Türkçedeki Yabancı Sözcüklerin Kullanım Alanı Bilgileri ve Düşündürdükleri (Sözlükbilimsel Bir Çalışma). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1 (2) , 205-219
- Esen, Ş. (2016). *Memduh Şevket Esendal'ın Hikâyelerinin Söz Varlığı ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Malatya.

- Fidan, Z. (2019). *Cahit Uçuk'un "Türk İnkizleri" ve "Gümüş Kanat" Çocuk Romanlarının Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede Kalıp Sözler. *Bilig* , (44) , 89-110
- Gül, Z. (2008). *Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Romanındaki Söz Varlığı*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Güneş, F. (2016). Kelimelerin Gücü Ve Zihinsel Sözlük. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 1, 1-24.
- Hatiboğlu, V. (1964). Kelime Grupları ve Kuralları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 11, 203-244
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İnkileme*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Haydarlar, G. Ş. (2015). *İhsan Oktay Anar'ın Amat Romanı Üzerine Söz Varlığı İncelemesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- <https://www.tdk.gov.tr>.
- Karahan, L. (2014). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mert, E.L. (2009). *Türkçenin Söz Varlığı Açısından Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdığı Masallar*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1,2,3,4,5,6,7,8. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- Oruç, B. (2019). *Kemalettin Tuğcu'nun Hikâyelerinde Söz Varlığı*. Yüksek Lisans Tezi. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Özbaşı, S. (2016). *Zeynep Cemali'nin Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Söz Varlığı Öğeleri Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir Mete, Ö. (2016). *Sevim Ak'ın Çocuk Romanlarının Sözvarlığı Açısından Çözümlemesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, E. (2000). *Erdemin Başı Dil*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Sarı, C. (2019) *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kalıplaşmış Dil Birimleri*. Doktora Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Sekman, A. (2020) *Orhan Veli Kanık'ın Öykülerinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sever, S. & Karagül, S. (2014). Oğuz Tansel'in Derleyip Yazdığı Masal Kitaplarında Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin İncelenmesi. *Folklor/Edebiyat*, 20 (77) , 173-188
- Sever, S. (2011). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Şirin, M. R. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı.
- Türkben, T. (2012). *Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Söz Varlığı*. Yüksek Lisans Tezi. Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.
- Ulus, B. (2020). *Mustafa Orakçı'nın Çocuk Kitaplarındaki Eğitsel İletiler Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zülfikar, H. (2011). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

EKLER

EK-1 İNCELENEN HİKÂYELERİN LİSTESİ

- 1) Barbaros’la Bir Gün (2020, 48 s.)
- 2) Evliya Çelebi’yle Bir Gün (2020, 48 s.)
- 3) Fatih’le Bir Gün (2020, 48 s.)
- 4) Hezarfen’le Bir Gün (2020, 48 s.)
- 5) İbni Sina’yla Bir Gün (2020, 48 s.)
- 6) Mehmet Akif’le Bir Gün (2020, 48 s.)
- 7) Mevlana’yla Bir Gün (2020, 48 s.)
- 8) Mimar Sinan’la Bir Gün (2020, 48 s.)
- 9) Piri Reis’le Bir Gün (2020, 48 s.)
- 10) Yunus Emre’yle Bir Gün (2020, 48 s.)